اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران

TAXES

بررسی معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی در صنعت پتروشیمی و اثر حذف آن بر عملکرد مالی واحدها با محوریت توسعه زنجیره ارزش

بسم الله الرحمن الرحیم

اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران

بررسی معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی حذف آن بر در صنعت پتروشیمی و اثر عملکرد مالی واحدها با محوریت توسعه زنجیره ارزش

سید امیر عباس‌زاده

تابستان ۱۴۰۰

کلیه حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به اندیشکدهٔ حکمرانی انرژی و منابع ایران حکمرانی انرژی است.

شمارهٔ تماس: ۶۶۵۰۰۰۶۵-۰۲۱
پست الکترونیکی: info@iranergi.ir
www.iranergi.ir

خلاصهٔ مدیریتی

زنجیره ارزش محصولات پتروشیمی از امکان توسعه جدی برخوردار است اما این مهم با سرعت‌گیرهایی روبه‌رو شده که تاکنون دست یافتن به توسعه قدرتمند و ارزآوری مطلوب را محدود ساخته است. مطابق ماده ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم اگر شرکت‌ها اقدام به صادرات کالایی کنند، درآمد حاصله معاف از مالیات عملکرد خواهد بود. این معافیت مالیاتی موجب شده شرکت‌های پتروشیمی باوجود تخفیف‌هایی که در خوراک خود دریافت می‌کنند، انگیزه کمتری در عرضه محصولات خود در داخل کشور داشته باشند.

در این گزارش، حذف معافیت مالیاتی محصولات پتروشیمی از منظر کاهش جذابیت صادرات محصولات نیمه‌خام و توسعه زنجیره ارزش محصولات میان‌دستی و پایین‌دستی بررسی شده است. بر اساس گزارش صورت‌های مالی رسمی، واحدهای پتروشیمی با خوراک گازی، که بخش عمده‌ای از صادرات محصولات پتروشیمی از طریق این واحدها صورت می‌گیرد، به طور میانگین حاشیه سود ۵۴ درصدی دارند که در صورت حذف معافیت مالیاتی حاشیه سود محاسبه‌شده این دسته در حدود ۱۰درصد کاهش خواهد یافت. واحدهای پتروشیمی خوراک مایع نیز ، که میانگین حاشیه سود آن‌ها بر اساس گزارش‌های صورت مالی ۱۹,۹ محاسبه شده است، در صورت حذف معافیت مالیاتی صادرات در حدود ۳,۵درصد از سودشان کاهش خواهد یافت. این مهم نشان دهنده این است که برای پتروشیمی‌های خوراک گازی حذف معافیت مالیاتی به‌تنهایی برای توسعه زنجیره ارزش کافی نیست و در کنار آن بایستی سیاست‌های دیگری برای افزایش قیمت خوراک و اعمال تخفیف خوراک تنها در راستای توسعه زنجیره ارزش در داخل اعمال گردد.

علاوه بر محصولات بالادستی پتروشیمی می‌توان معافیت مالیاتی صادرات محصولات میان‌دستی را به‌منظور افزایش فروش این محصولات در داخل حذف کرد. در مورد محصولات میان‌دستی باید شاخص‌های دیگری نظیر توازن عرضه و تقاضای محصول در بورس کالا، ظرفیت جذب صنایع پایین‌دستی و امکان توسعه زنجیره ارزش در نظر گرفته شود که در نتیجه بهتر است وزارت صنعت با همکاری بورس کالا ماموریت یابد تا نسبت به تهیه لیست محصولات میان‌دستی نیمه‌خام اقدام کند. در گزارش حاضر هم‌چنین اثرات درآمدی حذف معافیت مالیاتی صادرات محصولات پتروشیمی بررسی شده است. در سال ۱۳۹۷ مالیات پرداختی واحدهای پتروشیمی ۵۶۳ میلیارد تومان بوده است که با حذف معافیت صادراتی، رقم مالیات به بیش از ۸۱۰۰ میلیارد تومان افزایش می‌یابد و در صورت لغو معافیت‌های منطقه‌ای(معافیت‌های آغاز بهره‌برداری در مناطق مختلف کشور) در کنار معافیت‌های صادراتی این عدد به بیش از ۱۰۴۰۰ میلیارد تومان می رسد.

در سال ۱۳۹۸ نیز با رویکرد مشابه، مالیات حاصل از فروش محصولات پتروشیمی در وضعیت موجود برابر با ۱۶۴۲ میلیارد تومان بوده که در صورت لغو معافیت صادراتی، رقم مالیات به بیش از ۱۰۶۰۰ میلیارد تومان رسیده و با لغو معافیت‌های منطقه‌ای در کنار معافیت‌های صادراتی این عدد به بیش از ۱۲۶۰۰ میلیارد تومان افزایش خواهد یافت.

به‌منظور توسعه زنجیره ارزش محصولات پتروشیمی و هم‌چنین افزایش درآمدهای مالیاتی دولت پیشنهاد می‌گردد در ماده ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم عبارت کالاهای نیمه‌خام بعد از عبارت ۲۰درصد درآمد حاصل از مواد خام اضافه شده و در گام اول فهرست محصولات پایه پتروشیمی نظیر متانول، آمونیاک، آروماتیک‌ها و گلایکول‌ها به عنوان مصادیق کالاهای نیمه‌خام به فهرست مربوطه(مصوبه هیئت وزیران) اضافه شود. همچنین با توجه به این که معافیت‌های منطقه‌ای سبب بی‌اثر شدن لغو معافیت‌های صادراتی مواد نیمه‌خام می‌شود، پیشنهاد می‌گردد معافیت‌های منطقه‌ای موضوع ماده ۳۱ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ماده ۱۳ قانون مناطق آزاد از زمان تصویب این قانون تنها شامل واحدهای تولیدی گردد که محصولات آن‌ها در فهرست مواد خام و کالاهای نیمه‌خام درج نشده باشد.

فهرست مطالب

۱ مقدمه ۹

۲ دسته بندی محصولات زنجیره ارزش پتروشیمی ۱۰

۳ مروری بر قوانین مالیاتی مرتبط با صنعت پتروشیمی ۱۳

۴ انواع معافیت‌های مالیاتی صنعت پتروشیمی ۱۴

۴,۱ معافیت صادراتی ۱۴

۴,۲ معافیت‌های بورسی ۱۶

۴,۳ معافیت‌های منطقه‌ای ۱۸

۵ بررسی وضعیت موجود و وضعیت لغو معافیت‌ها در واحدهای پتروشیمی ۲۰

۵,۱ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک گازی و بررسی وضعیت‌های لغو ۲۱

۵,۱,۱ جمع‌بندی پتروشیمی‌های گازی ۲۶

۵,۲ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک مایع ۲۷

۵,۲,۱ جمع‌بندی پتروشیمی‌های خوراک مایع ۳۰

۵,۳ وضعیت موجود و لغو سناریوها در پتروشیمی‌های میان دستی ۳۲

۵.۳.۱ جمع‌بندی پتروشیمی‌های میان دستی ۳۵

۵,۴ بررسی یک حالت حداقلی ۳۶

۶ آیا با لغو معافیت مالیاتی صادراتی، زنجیره ارزش توسعه پیدا می‌کند؟ ۳۷

۷ جمع‌بندی ۳۸

۸ پیشنهاد سیاستی ۴۳

۹ پیوست ۴۴

۹,۱ تسعیر ارز ۴۴

۹,۲ سهام شناور آزاد ۴۵

۹,۳ یک نمونه محاسبه نرخ مالیاتی برای شرکتی با سهام شناور آزاد زیر ۲۵ درصد ۴۶

۹,۴ نرخ‌های مالیاتی در دو مثال واقعی ۴۷

۹,۵ معافیت‌های منطقه‌ای ۴۸

۹,۵,۱ مناطق آزاد ۴۸
۹.۵.۲ مناطق ویژه، شهرک‌های صنعتی و مناطق کمتر توسعه‌یافته ۴۹
۹,۵,۳ تفاوت مناطق آزاد و ویژه ۵۰
۹.۵.۴ تفاوت ماهوی مناطق آزاد و ویژه ۵۰
۹,۵,۵ مناطق کم‌برخوردار از اشتغال ۵۱
۹.۶ مشوق‌های سرمایه‌گذاری ۵۲
۹,۷ بررسی صورت مالی شرکت‌ها (کدال خوانی) و نحوه انجام کار در این گزارش ۵۳

فهرست جداول

جدول ۱_ میزان صادرات و واردات مواد خام و محصولات زنجیره ارزش (ارقام به میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷) ۱۲
جدول ۲ _ فهرست مواد خام نفتی اشاره شده در تصویب‌نامه هیئت وزیران ۱۵
جدول۳_ سهام شناور آزاد پتروشیمی‌های کشور تا پایان خردادماه ۱۳۹۹ ..... ۱۷
جدول ۴_ تفکیک پتروشیمی‌ها بر مبنای منطقه و باقیمانده مدت معافیت آن‌ها ۱۹
جدول ۵_ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک گازی در سال ۱۳۹۷ ..... ۲۱
جدول ۶_ بررسی وضعیت لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۷ و تاثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک گازی ۲۲
جدول۷_ پتروشیمی‌هایی که تا سال ۱۴۰۴ به بهره‌برداری می رسند به همراه تخمینی از وضعیت لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای برای تعداد محدودی از آن‌ها ۲۳
جدول ۸_ *وضعیت موجود پتروشیمی‌های گازی در سال ۱۳۹۸* ۲۵
جدول ۹_ بررسی وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۸ و تاثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک گازی ۲۶
جدول ۱۰_ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک مایع در سال ۱۳۹۷ ..... ۲۷
جدول۱۱_ بررسی وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۷ و تاثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک مایع ۲۸
جدول ۱۲_ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک مایع در سال ۱۳۹۸ ..... ۲۹
جدول ۱۳_ بررسی وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۸ و تاثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک مایع ۳۰
جدول ۱۴_ بررسی وضعیت موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۷ برای واحدهای میان دستی ۳۲

جدول ۱۵_ بررسی وضعیت موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۸ برای واحدهای میان دستی ۳۳
جدول ۱۶_ بررسی لغو معافیت بر چند محصول خاص..... ۳۶

فهرست نمودارها

نمودار ۱- میزان صادرات در سال ۱۳۹۷(میلیارد دلار)..... ۱۱
نمودار ۲_ میزان واردات در سال ۱۳۹۷(میلیارد دلار) ۱۲
نمودار ۳_ مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای پتروشیمی‌های خوراک گازی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ ..... ۲۶
نمودار ۴_ مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای پتروشیمی‌های خوراک مایع در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ ..... ۳۱
نمودار ۵_ مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای پتروشیمی‌های میان دستی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ ..... ۳۵
نمودار ۶_ مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای برای تمام پتروشیمی‌های خوراک گازی، خوراک مایع و میان دستی..... ۳۸

فهرست اشکال

شکل ۱- دسته بندی محصولات زنجیره ارزش پتروشیمی..... ۱۱
شکل ۲ – خلاصه‌ای از ماده ۱۰۵ قانون مالیات‌های مستقیم(روند محاسبه مالیات) ۱۳
شکل ۳- انواع معافیت‌های مؤثر بر صنعت پتروشیمی و مواد قانونی مربوط به آن ۱۴
شکل ۴_ نرخ بخشودگی‌های مالیاتی درآمدهای حاصل از فروش محصولات در پتروشیمی پردیس ۱۶
شکل ۵_ انواع معافیت‌های منطقه‌ای در مواد قانونی و مدت معافیت آن به همراه ذکر مثالی از این مناطق..... ۱۸
شکل ۶ _ تعداد پتروشیمی‌های مورد بررسی در گزارش بر مبنای نوع خوراک ۲۰
شکل ۷_ درک بهتر پیشنهادات سیاستی ۴۱
شکل ۹_ فرآیند تسعیر در ترازنامه ها ۴۴
شکل ۱۰_ مفهوم سهام شناور آزاد ۴۵
شکل ۱۱_ روند محاسبات نرخ مالیاتی برای یک شرکت با سهام شناور کمتر از ۲۵ درصد..... ۴۶
شکل ۱۲_ نرخ‌های مالیاتی انواع درآمدهای پتروشیمی فن آوران با سهام شناور آزاد کمتر از ۲۵ درصد..... ۴۷
شکل ۱۳_ نرخ‌های مالیاتی انواع درآمدهای صنایع شیمیایی کرمانشاه با سهام شناور آزاد بالاتر از ۲۵ درصد ۴۷
شکل ۱۴_ مناطق آزاد فعلی و جدید ۴۸
شکل ۱۵_ مناطق آزاد و ویژه موجود،جدید و درحال تصویب ۵۰
شکل ۱۶_ نقشه دهستان های کمتر توسعه‌یافته(محروم) ۵۲

شکل ۱۷_ تصویر صورت سودوزیان یک شرکت در یادداشت مالی برای آشنایی با روند محاسبات حاشیه سود و بررسی وضعیت موجود آن ۵۳
شکل ۱۸_ تصویر یادداشت مربوط به درآمد عملیاتی برای توضیح روند تحصیل درصد وزن صادراتی.....۵۵
شکل ۱۹_ تصویر یادداشت مربوط به مالیات یک شرکت برای توضیح روند محاسبات نرخ مالیات ابرازی.....۵۶

۱ مقدمه

در قوانین و اسناد بالادستی کشور صنعت پتروشیمی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در بندهای «۱۰»، «۱۳» و «۱۵» سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به ترتیب به افزایش صادرات به‌تناسب ارزش افزوده، افزایش صادرات پتروشیمی و تکمیل زنجیره ارزش نفت و گاز و بالا بردن صادرات پتروشیمی اشاره شده است که تمامی این موارد به ارزش صادرات محصولات پتروشیمی کشور از طریق تکمیل زنجیره ارزش نفت، گاز و پتروشیمی تأکید دارد. با توجه به گستردگی صنعت پتروشیمی می‌توان آن را به سه بخش صنایع بالادستی، صنایع میان دستی و صنایع پایین‌دستی افراز کرد که با حرکت در طول این زنجیره مزایای این صنعت استراتژیک از جمله ارزش افزوده، اشتغال‌زایی، توسعه تکنولوژی و تنوع‌بخشی به محصولات افزایش می‌یابد. در واقع صنایع پایین‌دستی صنعت پتروشیمی تنوع بسیار بیشتری در تولید داشته و ارزش افزوده بالاتر و اشتغال‌زایی بیشتری را ایجاد می‌کند و همچنین نرخ بازگشت سرمایه در این صنایع بیشتر است. ۷۰ درصد[1] محصولات پتروشیمی کشور به‌صورت مواد نیمه‌خام حاصل از بخش بالادستی و میان دستی به کشورهای جلودار و پیشرو در صنایع پتروشیمی به‌عنوان خوراک صادر می‌شود و آن‌ها محصولات نهایی باارزش افزوده بسیار بالاتری تولید و صادر می‌کنند. آمار صادرات در بخش بالادستی و میان دستی این صنعت (صادرات واحدهای پتروشیمی) در سال ۱۳۹۷ برابر ۱۱,۴۳ میلیارد دلار و صادرات محصولات فرآوری شده قابل‌احصا در حوزه پایین‌دست، حدود ۰,۳ میلیارد دلار است. روی آوردن به توسعه صادرات محصولات نهایی صنعت پتروشیمی، ارزش افزوده بالاتری را به دنبال خواهد داشت و از نیمه‌خام فروشی در این صنعت جلوگیری می‌کند. این موضوع سبب شد تا به معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی در صنعت پتروشیمی به‌عنوان یکی از ابزارهای سیاستی جهت توسعه زنجیره ارزش پرداخته شود و اثر لغو آن بر واحدهای پتروشیمی طی دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گیرد و راه‌حل‌هایی جهت توسعه زنجیره ارزش ارائه شود.

[1] مصاحبه مدیر عامل شرکت صنایع پتروشیمی در تاریخ ۷ دی ۱۳۹۹

۲ دسته‌بندی محصولات زنجیره ارزش پتروشیمی

صنعت پتروشیمی کشور با توجه به گستردگی بالای آن شامل سه بخش عمده صنایع بالادستی، میانی و پایین‌دستی (تکمیلی) است که دو بخشِ بالادستی و میانی زیرمجموعه وزارت نفت و بخش پایین‌دست زیرمجموعه وزارت صمت قرار می‌گیرد. در ادامه به توضیح هریک از این سه بخش می‌پردازیم:

۱. حوزه بالادستی: اولین حلقه زنجیره ارزش صنعت پتروشیمی که شامل صنایع پایه شیمیایی می‌شود. خوراک محصولات تولیدشده در این حوزه به طور مستقیم از فرآورده‌های پالایشگاهی نفت و گاز تأمین می‌شود. از جمله محصولات این حوزه می‌توان به متانول، آمونیاک، آروماتیک‌ها (بنزن، تولوئن و زایلن) و الفین‌ها (اتیلن، پروپیلن و بوتیلن) اشاره کرد.

۲. حوزه میان دستی: این بخش شامل صنایع واسطه‌ای می‌شود که خوراک خود را از محصولات تولیدشده در حوزه بالادست (صنایع پایه) عمدتاً به‌صورت بین مجتمعی، تأمین و با انجام فرآیندهای شیمیایی، محصولات صنعتی (غیر قابل‌استفاده برای خانوار) تولید می‌کند. از جمله محصولات این حوزه می‌توان به محصولات شیمیایی میانی متعدد از جمله اتیلن گلایکل‌ها، اسید استیک، MBTE(اوکتان‌افزای بنزین)، استایرن، فرمالدهید، استون، فنول‌ها، اوره و همچنین انواع پلیمرها شامل پلی‌اتیلن، پلی پروپیلن، پلی‌وینیل کلرید (PVC) و بسیاری محصولات دیگر اشاره کرد.

۳. حوزه پایین‌دستی: صنایع تکمیلی پتروشیمی که مواد اولیه خود را عمدتاً از صنایع میانی تأمین می‌کنند و در اغلب موارد محصول تولیدی خود را به صنایع مصرفی و مصرف‌کننده نهایی تحویل می‌دهند. صنایع لاستیک، پلاستیک، شوینده‌ها، رنگ و رزین در این گروه قرار می‌گیرند.

توجه: تمام محصولات پتروشیمی‌ها و صنایع پتروشیمی در "حوزه بالادست و میانی" می‌گنجند.

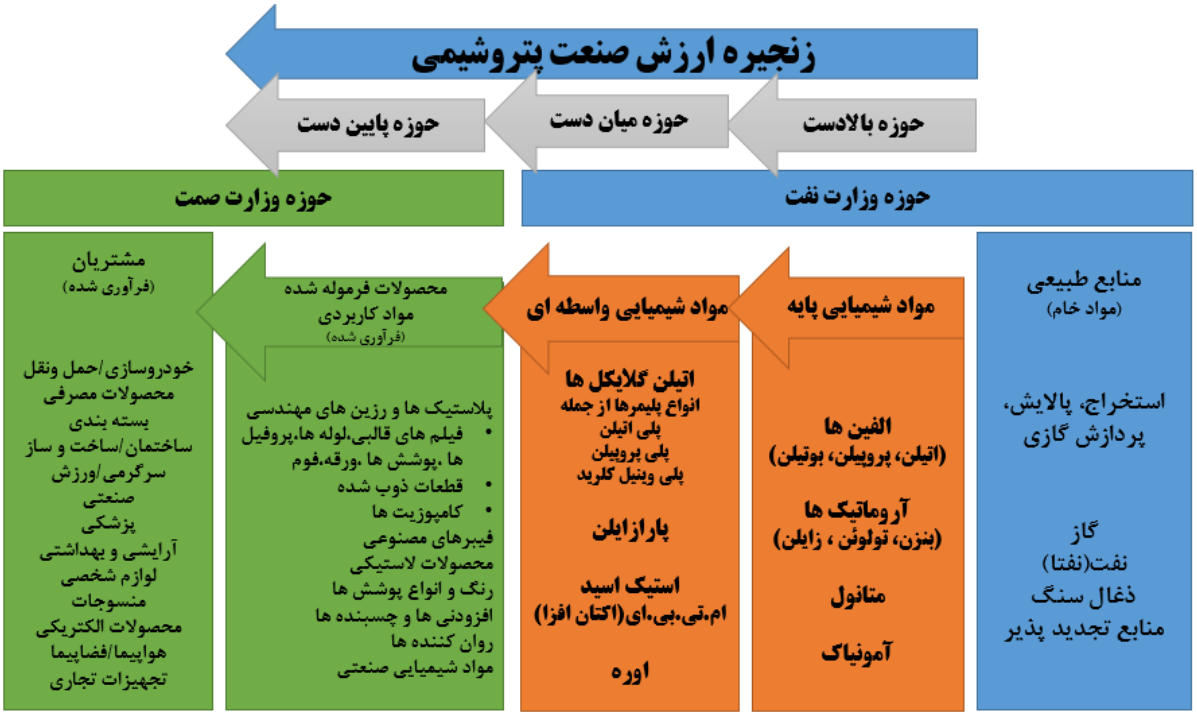

شکل ۱– دسته‌بندی محصولات زنجیره ارزش پتروشیمی

همان‌طور که از تفکیک فوق مشخص است در زنجیره ارزش پتروشیمی محصول هر حلقه، خوراک حلقه بعدی را تأمین می‌کند. با بررسی میزان صادرات و واردات مواد خام، محصولات بالادست و میان دست و هم‌چنین محصولات حوزه پایین‌دست، طبق آمار شرکت ملی صنایع پتروشیمی و آمار گمرک می‌توان به درک بهتری از وضعیت موجود در این حوزه‌ها دست‌یافت.

نمودار ۱ – میزان صادرات در سال ۱۳۹۷(میلیارد دلار)

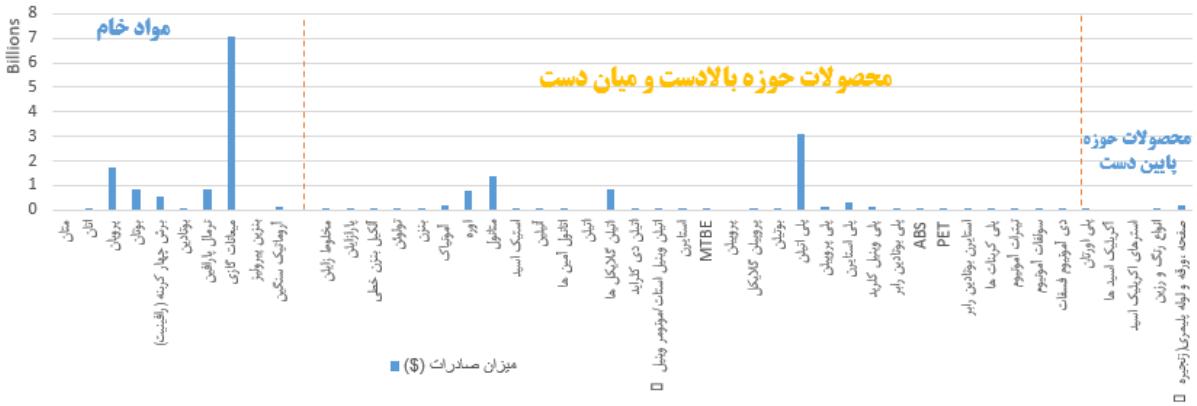

نمودار ۲ _ میزان واردات در سال ۱۳۹۷(میلیارد دلار)

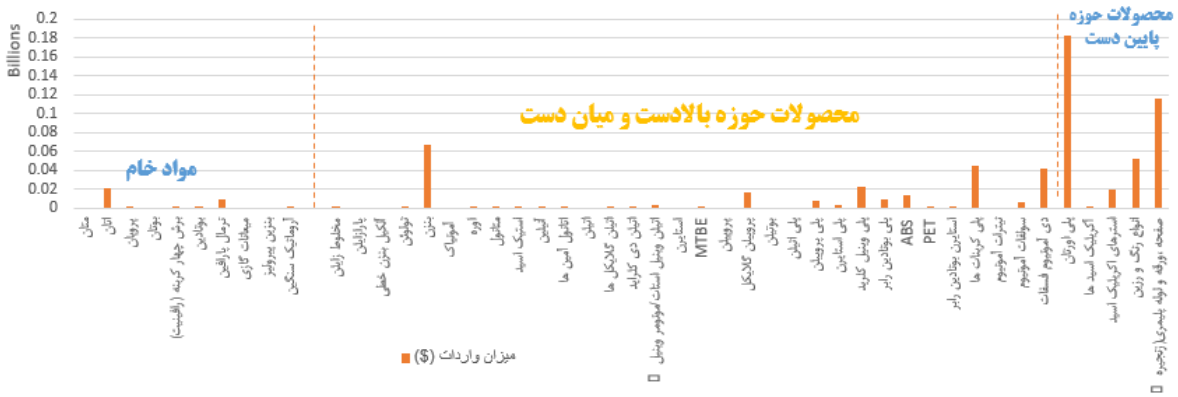

خلاصه نمودارهای فوق در جدول زیر قابل‌مشاهده است:

جدول ۱ _ میزان صادرات و واردات مواد خام و محصولات زنجیره ارزش (ارقام به میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷)

	مواد خام	محصولات بالادست و میان دست	محصولات پایین‌دست	جمع کل
صادرات	۱۱,۲۴	۱۱,۴۳	۰,۳۶	۲۳,۰۳
واردات	۰,۰۳	۰,۱۴	۰,۵۶	۰,۷۳

همان‌طور که از جدول فوق مشخص است روند صادرات کشور در طول زنجیره ارزش، نزولی و روند واردات، صعودی است. موضوع موردنظر در این گزارش نیز، پرهیز از نیمه‌خام فروشی با هدف تکمیل زنجیره ارزش و تبدیل محصولات پایه و واسطه‌ای (محصولات حوزه بالادست و میان دست) به محصولات باارزش افزوده بالاتر است که یکی از لوازم آن، یکسانی جذابیت فروش به داخل و فروش صادراتی است تا تولیدکننده در بالادست به علت جذابیت بالای صادرات، از واحدهایی که در داخل می‌توانند ارزش افزوده محصولات آن‌ها را افزایش دهند غفلت نکند. برای این کار دوراه پیش روست:

اول افزایش جذابیت فروش به داخل و دوم کاهش جذابیت فروش به خارج. در این گزارش به موضوع لغو معافیت‌های مالیاتی مؤثر در صنعت پتروشیمی (به‌خصوص معافیت مالیاتی صادرات) به‌عنوان یکی از ابزارهای تعادل جذابیت در فروش به داخل و خارج و تأثیر آن بر حاشیه سود پتروشیمی‌ها پرداخته می‌شود. برای این کار لازم است تا مروری بر قوانین این حوزه صورت گیرد.

۳ مروری بر قوانین مالیاتی مرتبط با صنعت پتروشیمی

از ماده ۱۰۵ قانون مالیات‌های مستقیم (مصوب خردادماه ۱۳۸۷) می‌توان به‌عنوان پایه‌ای‌ترین قانون در مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی نام برد. در این ماده آمده است: «جمع درآمد شرکت‌ها و درآمد ناشی از فعالیت‌های انتفاعی سایر اشخاص حقوقی که از منابع مختلف در ایران یا خارج از ایران تحصیل می‌شود، پس از وضع زیان‌های حاصل از منابع غیرمعاف و کسر معافیت‌های مقرر به‌استثنای مواردی که طبق مقررات این قانون دارای نرخ جداگانه‌ای می‌باشد، مشمول مالیات به نرخ بیست و پنج درصد (۲۵٪) خواهند بود.»

همچنین در تبصره ۷ این ماده (مصوب مردادماه ۱۳۹۴) آمده است که «به ازای هر ده درصد (۱۰٪) افزایش درآمد ابرازی مشمول مالیات اشخاص موضوع این ماده نسبت به درآمد ابرازی مشمول مالیات سال گذشته آن‌ها، یک واحد درصد و حداکثر تا پنج واحد درصد از نرخ‌های مذکور کاسته می‌شود. شرط برخورداری از این تخفیف تسویه بدهی مالیاتی سال قبل و ارائه اظهارنامه مالیاتی مربوط به سال جاری در مهلت اعلام‌شده از سوی سازمان امور مالیاتی است»

شکل زیر خلاصه‌ای از این ماده قانونی را به تصویر می‌کشد.

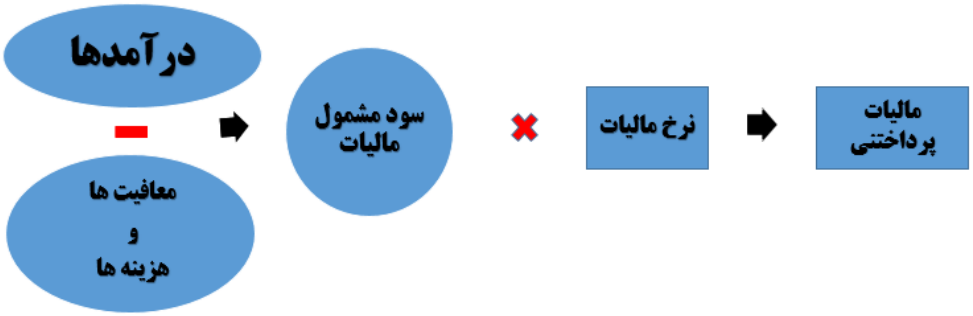

شکل ۲ – خلاصه‌ای از ماده ۱۰۵ قانون مالیات‌های مستقیم(روند محاسبه مالیات)

حال لازم است تا برای تعیین مالیات در پتروشیمی‌ها و صنایع شیمیایی به‌عنوان اشخاص حقوقی، معافیت‌های مؤثر در این صنعت مرور شود.

۴ انواع معافیت‌های مالیاتی صنعت پتروشیمی

در این قسمت به بررسی معافیت و مشوق‌های صادراتی، بورسی و منطقه‌ای پرداخته می‌شود.

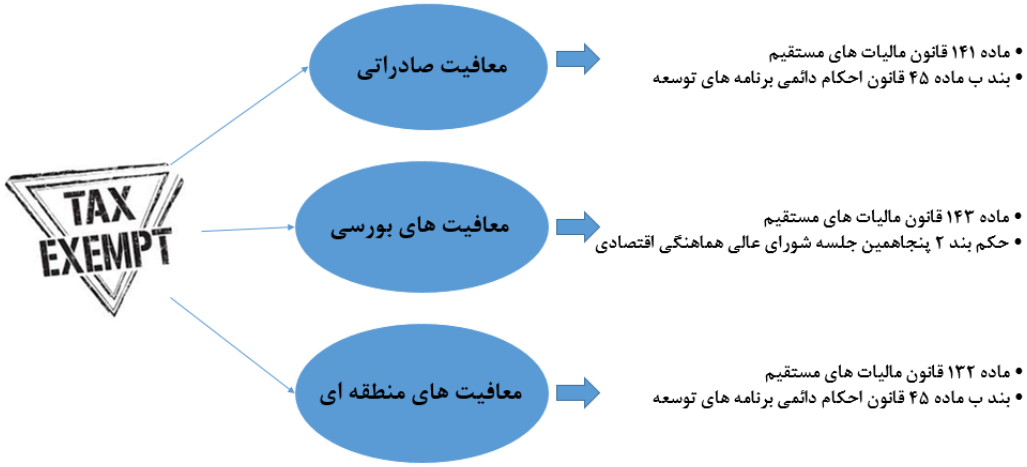

شکل ۳– انواع معافیت‌های مؤثر بر صنعت پتروشیمی و مواد قانونی مربوط به آن

۴,۱ معافیت صادراتی

در ماده ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم (مصوب تیرماه ۱۳۹۴) آمده است که «صد درصد (۱۰۰٪) درآمد حاصل از صادرات خدمات و کالاهای غیرنفتی و محصولات بخش کشاورزی و بیست درصد (۲۰٪) درآمد حاصل از صادرات مواد خام مشمول مالیات با نرخ صفر می‌گردد. فهرست مواد خام و کالاهای نفتی به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنعت، معدن و تجارت و نفت و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.»

طبق تصویب‌نامه هیئت وزیران (مردادماه ۱۳۹۶) هیچ‌کدام از محصولات پتروشیمی جزو فهرست مواد خام به شمار نمی‌آیند. فهرست محصولات خام نفتی در این تصویب‌نامه به‌صورت زیر است:

جدول ۲ _ فهرست مواد خام نفتی اشاره‌شده در تصویب‌نامه هیئت وزیران

ردیف	نام کالا
۱	نفت خام
۲	گاز مایع (مخلوط بوتان و پروپان) حاصل از پالایشگاه‌های نفت
۳	نفت سفید
۴	گاز طبیعی
۵	بنزین
۶	نفت گاز (نفت گاز)
۷	میعانات گازی
۸	حلال ۴۰۲
۹	حلال ۴۰۳
۱۰	حلال ۴۰۴
۱۱	حلال ۴۰۶
۱۲	حلال ۴۰۷
۱۳	حلال ۴۰۹
۱۴	حلال ۴۱۰
۱۵	وکیوم باتوم (ماده اولیه تولید قیر)
۱۶	نفت کوره (مازوت)
۱۷	لوبکات
۱۸	مایعات گازی
۱۹	اسلک واکس
۲۰	سوخت هوایی

قابل‌توجه است که در این لیست حتی LPG (مخلوط پروپان و بوتانِ) پتروشیمی‌ها هم به‌عنوان محصول خام به‌حساب نیامده است و فقط LPG حاصل از پالایشگاه‌های نفت، خام شمرده شده است.

ماده دیگری که به معافیت سود صادراتی اشاره دارد ماده ۴۵ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه (مصوب بهمن‌ماه ۱۳۹۵) است. در بند ب این ماده آمده است «سود تفاوت نرخ تسعیر ارز حاصل از صادرات از هرگونه مالیات معاف است.» برای آشنایی بیشتر با مفهوم تسعیر ارز به پیوست در انتهای گزارش مراجعه شود.

به‌واسطه تغییرات زیاد نرخ ارز نیما در سال ۱۳۹۸، آمار سال ۱۳۹۷ نیز در این گزارش مورد بررسی قرار گرفته است.

۴,۲ معافیت‌های بورسی

در این قسمت معافیت‌های بورسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. نکته حائز اهمیت در این قسمت این است که معافیت‌های بورسی به‌خصوص معافیت‌های فروش در بورس کالا در جهتِ تأمین نهاده توسعه زنجیره ارزشِ محصولاتِ پتروشیمی در داخل است و این گزارش، هنگام بررسی لغو معافیت‌ها، از لغو این معافیت خودداری خواهد کرد.

در ماده ۶ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید (اصلاحیه ماده ۱۴۳ قانون مالیات‌های مستقیم) (مصوبه آذرماه ۱۳۸۸) آمده است «معادل ده درصد (۱۰٪) از مالیات بر درآمد حاصل از فروش کالاهایی که در بورس‌های کالایی پذیرفته شده و به فروش می‌رسد و ده درصد (۱۰٪) از مالیات بر درآمد شرکت‌هایی که سهام آن‌ها برای معامله در بورس‌های داخلی یا خارجی پذیرفته می‌شوند و پنج درصد (۵٪) از مالیات بر درآمد شرکت‌هایی که سهام آن‌ها برای معامله در بازار خارج از بورس داخلی یا خارجی پذیرفته می‌شوند، از سال پذیرش تا سالی که از فهرست شرکت‌های پذیرفته‌شده در این بورس‌ها یا بازارها حذف نشده‌اند با تأیید سازمان بخشوده می‌شود. شرکت‌هایی که سهام آن‌ها برای معامله در بورس‌های داخلی یا خارجی یا بازارهای خارج از بورس داخلی یا خارجی پذیرفته شود درصورتی‌که در پایان دوره مالی به تأیید سازمان حداقل بیست درصد (۲۰٪) سهام شناور آزاد داشته باشند معادل دو برابر معافیت‌های فوق از بخشودگی مالیاتی برخوردار خواهند شد.»

برای آشنایی بیشتر با مفهوم سهام شناور آزاد به پیوست در انتهای گزارش مراجعه شود.

به‌عنوان‌مثال پتروشیمی پردیس با پذیرفته شدن در بورس اوراق بهادار و با ۱۷ درصد سهام شناور آزاد، از ده درصد بخشودگی مالیاتی بر کل درآمد برخوردار است. همچنین اگر قسمتی از فروش این پتروشیمی در بورس کالا صورت گیرد از ده درصد بخشودگی مالیاتی نسبت به سود کسب‌شده از محل فروش در بورس کالا برخوردار می‌شود. بخشودگی‌های مالیاتی این پتروشیمی به شرح زیر است.

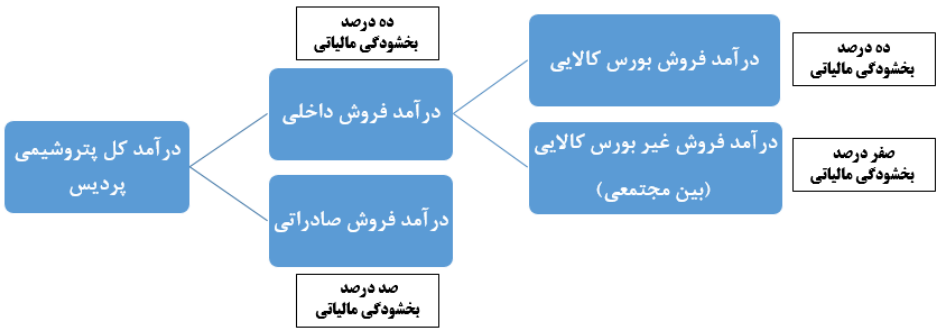

شکل ۴_ نرخ بخشودگی‌های مالیاتی درآمدهای حاصل از فروش محصولات در پتروشیمی پردیس

جدول۳ _ سهام شناور آزاد پتروشیمی‌های کشور تا پایان خردادماه ۱۳۹۹

پتروشیمی‌های کشور	سهام شناور آزاد (درصد)
کربن ایران	۵۱
کرمانشاه	۲۷
قائد بصیر	۲۱
غدیر	۱۹.۶
پردیس	۱۷
شازند اراک	۱۷
زاگرس	۱۳
جم	۱۳
فناوران	۱۳
تندگویان	۱۳
خارک	۱۱
خراسان	۱۱
شیراز	۱۱
نوری (برزویه)	۱۰
پلی پروپیلن جم	۱۰
بندر امام	۹
اروند	۹
خوزستان	۹
کارون	۹
پارس	۷
آریا ساسول	۴.۴
مارون	۰.۲

در ماده ۴ قانون افزایش سرمایه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس تهران یا فرابورس ایران از طریق صرف سهام با سلب حق‌تقدم (مصوب شهریورماه ۱۳۹۹) آمده است که «در ماده (۱۴۳) قانون مالیات‌های مستقیم عبارت «حداقل بیست درصد (۲۰٪) سهام شناور آزاد» به عبارت «حداقل بیست و پنج درصد (۲۵٪) سهام شناور آزاد» اصلاح شد.» این بدان معنی است که بخشودگی مالیاتی شرکت‌هایی که زیر ۲۵ درصد سهام شناور آزاد دارند مانند پتروشیمی پردیس که بخشودگی‌های آن از نظر گذشت، مورد محاسبه قرار می‌گیرد. سهام شناور آزاد پتروشیمی‌های فعال در بورس سهام (تا خرداد ۱۳۹۹) به شرح مقابل است:

همچنین در بند ۲ حکم پنجاهمین جلسه شورای عالی هماهنگی اقتصادی (مصوب خردادماه ۱۳۹۹) آمده است که «شرکت‌هایی که در سال ۱۳۹۹ بورسی می‌شوند، موظف‌اند حداقل ۲۵ درصد سهام شرکت خود را به‌صورت شناور در بازار سرمایه عرضه کنند.» بنابراین علاوه بر شرکت کربن ایران (دوده صنعتی اهواز) و صنایع پتروشیمی کرمانشاه (که دارای سهام شناور آزاد بالای ۲۵ درصد هستند)، هر پتروشیمی دیگری که در سال ۱۳۹۹ بورسی شود از دو برابر نرخ بخشودگی طبق ماده ۱۴۳ قانون مالیات‌های مستقیم که به آن اشاره شد، برخوردار می‌شوند. حال اگر شرکتی در بورس اوراق پذیرفته شود (با سهام شناور حداقل بیست و پنج درصد) و تمام فروش خود را هم در بورس کالا انجام دهد از هر دوی این بخشودگی‌ها (بیست درصد برای پذیرفته شدن در بورس اوراق و بیست درصد برای فروش در بورس کالا) استفاده خواهد کرد. یک نمونه محاسبه نرخ‌های مالیاتی با لحاظ کردن بخشودگی‌های بورسی در پیوست آمده است.

۴,۳ معافیت‌های منطقه‌ای

ایران طبق قوانین موجود در کشور به شش نوع منطقه از نظر برخورداری از معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی تقسیم شده است که عبارت‌اند از: مناطق آزاد، مناطق ویژه اقتصادی، شهرک‌های صنعتی، مناطق کمتر توسعه‌یافته(یا محروم)، مناطق کم‌برخوردار از اشتغال و سایر. پروژه‌ها در آغاز بهره‌برداری در این مناطق، مشمول معافیت مالیاتی می‌شوند. قوانین مورد اشاره به این مناطق به همراه توضیحاتی در باب مشوق‌های سرمایه‌گذاری در این مناطق به تفصیل در پیوست آمده است که خلاصه‌ای از مطالب پیوست به همراه ذکر مثالی از این مناطق در شکل زیر نشان داده شده است.

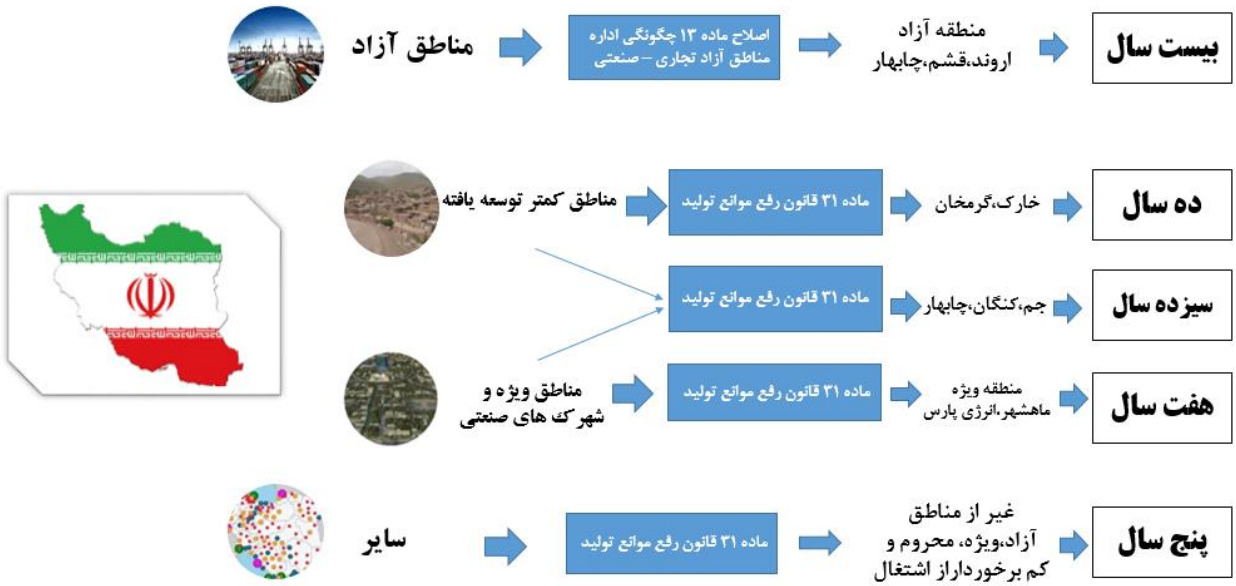

شکل ۵_ انواع معافیت‌های منطقه‌ای در مواد قانونی و مدت معافیت آن به همراه ذکر مثالی از این مناطق

همان‌طور که در شکل فوق مشخص است مناطق آزاد دارای بیست سال معافیت آغاز بهره‌برداری، مناطق کمتر توسعه‌یافته (یا محروم) دارای ده سال معافیت، مناطق ویژه و شهرک‌های صنعتی هفت سال و سایر مناطق دارای ۵ سال معافیت هستند. در صورت استقرار شهرک‌های صنعتی یا مناطق ویژه اقتصادی در مناطق کمتر توسعه‌یافته معافیت آغاز بهره‌برداری تا ۱۳ سال افزایش خواهد یافت. طبق مصوبه هیئت وزیران در دی‌ماه سال ۱۳۹۷، مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته تصویب‌نامه شماره ۷۶۲۹۴/ت ۳۶۰۹۵ مورخ تیرماه سال ۱۳۸۸ در طول برنامه ششم توسعه، کماکان معتبر هستند. مناطق کم‌برخوردار از اشتغال نیز به‌اندازه مناطق آزاد دارای معافیت هستند که هنوز هیئت وزیران، لیست این مناطق را تصویب نکرده‌اند.

لیست پتروشیمی‌های فعلی به همراه منطقه و میزان معافیت باقی‌مانده آن‌ها در جدول زیر آمده است:

جدول ۴ _تفکیک پتروشیمی‌ها بر مبنای منطقه و باقیمانده مدت معافیت آن‌ها

منطقه	نام واحد پتروشیمی	باقیمانده معافیت
آزاد	آبادان	اتمام معافیت
ویژه ماهشهر	فارابی، رازی، بندر امام، امیرکبیر، بوعلی، نوید زر شیمی، خوزستان، فناوران، مارون، تندگویان، لاله، اروند، غدیر، کارون(فاز یک)	اتمام معافیت
	کارون (فاز دو)، تخت جمشید	دو سال
ویژه انرژی پارس (عسلویه)	جم، نوری، آریاساسول، پردیس، پارس، زاگرس، فرساشیمی، پلی پروپیلن جم، مهر و مروارید (فاز یک)	اتمام معافیت
	کاویان انتخاب تخت جمشید مرجان، بوشهر، مروارید (فاز دو)	کمتر از یک سال سه سال چهار سال پنج سال
شهرک صنعتی	کردستان	چهار سال
کمتر توسعه‌یافته (محروم)	شیراز، خراسان، خارک	اتمام معافیت
	متانول کاوه	هشت سال
سایر	کربن ایران، اصفهان، تبریز، ارومیه، قائد بصیر، کرمانشاه، لرستان، پلیمر کرمانشاه	اتمام معافیت
	مهاباد	یک سال

۵ بررسی وضعیت موجود و وضعیت لغو معافیت‌ها در واحدهای پتروشیمی

به‌منظور تحلیل بهتر، پتروشیمی‌ها به سه دسته تقسیم شده‌اند: خوراک گازی، خوراک مایع و پتروشیمی‌های میان دستی یا بین مجتمعی که خوراک خود را از پتروشیمی‌های خوراک گازی و خوراک مایع می‌گیرند. تعداد پتروشیمی‌های موردبررسی در هر قسمت در شکل زیر نمایش داده شده است.

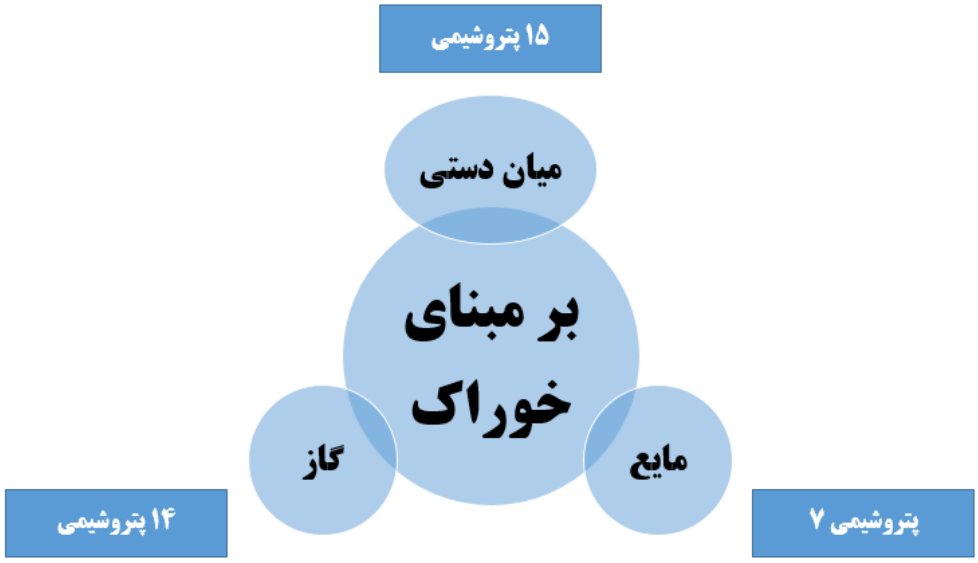

شکل ۶ _ تعداد پتروشیمی‌های موردبررسی در گزارش بر مبنای نوع خوراک

برای بررسی وضع موجود هرکدام از پتروشیمی‌ها (مانند میزان سود ناخالص و سود قبل از مالیات، درصد صادرات وزنی، معافیت‌های فعلی، پرداختی مالیات فعلی و حاشیه سود فعلی) از سامانه جامع اطلاع‌رسانی ناشران (کدال) متناسب با آخرین داده‌های موجود از صورت‌های مالی سال مالی منتهی به اسفند ۱۳۹۷ و اسفند ۱۳۹۸ استفاده شده است. برای آگاهی بیشتر از کدال‌خوانی مورداستفاده در این گزارش و نحوه انجام کار به پیوست مراجعه شود.

در این گزارش سه وضعیت به همراه مالیات و حاشیه سود مرتبط با این وضعیت‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. در وضعیت اول، فقط معافیت صادراتی این پتروشیمی‌ها لغو می‌شود. در وضعیت دوم به همراه معافیت‌های صادراتی، معافیت‌های منطقه‌ای نیز لغو می‌شوند. در وضعیت سوم، حالت بدبینانه‌ای در نظر گرفته شده که دولت فقط معافیت صادراتی چهار محصول خاص را لغو می‌کند. روند محاسبات در حالت لغو معافیت‌ها، با نرخِ ابرازیِ مالیاتیِ مورد قبولِ شرکت‌ها مورد بررسی قرار گرفته و توضیحات مشروح آن در پیوست ارائه شده است.

در ادامه به ترسیم وضعیت‌های موجود و وضعیت‌های بعد از لغو معافیت صادراتی یا لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای برای هریک از پتروشیمی‌های خوراک گاز، خوراک مایع و میان دستی پرداخته می‌شود.

۵,۱ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک گازی و بررسی وضعیت‌های لغو معافیت

در جدول ۵ وضعیت موجود هریک از واحدهای پتروشیمی در سود قبل از مالیات، میزان صادرات وزنی، پرداخت مالیات، حاشیه سود و نوع معافیت‌ها در سال ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفته است. مطابق جدول ۵ پتروشیمی‌های خوراک گازی با استفاده از معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای معادل حدود ۰,۳ درصد از سود سالیانه خود مالیات پرداخت کرده‌اند.

جدول۵ _ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک گازی در سال ۱۳۹۷

نام پتروشیمی	سود قبل از مالیات (میلیارد تومان)	میزان صادرات (درصد)	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	معافیت‌ها (منطقه‌ای، صادراتی)
خارک	۲۵۴۹	۱۰۰	۰	۸۶	صادراتی
آریاساسول	۳۲۳۶	۶۸	۹	۵۵	صادراتی
فناوران	۱۶۰۴	۶۷	۲	۶۰	صادراتی
پردیس	۱۴۱۴	۶۷	۱	۴۲	صادراتی
زاگرس	۳۷۵۰	۵۶	-	۵۱	صادراتی
خراسان	۵۹۵	۵۵	۳۶	۵۹	صادراتی
شیراز	۶۸۷	۵۳	۳۵	۲۴	صادراتی
کرمانشاه	۵۱۳	۵۱	-	۵۰	صادراتی
پارس	۵۹۶۴	۳۶	-	۶۲	صادراتی
مارون	۳۷۳۸	۳۴	-	۴۴	صادراتی
مروارید	۱۵۶۱	۷۷	۰	۴۹	صادراتی و منطقه‌ای
بوشهر	-	-	۰	-	صادراتی و منطقه‌ای
کاوه	-	-	۰	-	صادراتی و منطقه‌ای
مرجان	-	-	۰	-	صادراتی و منطقه‌ای
جمع	**۲۵۶۱۱**		**۸۳**		

قسمت‌هایی که با علامت خط تیره پر شده، دارای مقدار قابل استنادی نبوده‌اند لذا لحاظ نشده‌اند. برای سه پتروشیمی بوشهر، کاوه و مرجان در کدال اطلاعاتی موجود نبود و شاخص‌های مربوط به این واحدها در بررسی حالت لغو معافیت صادراتی و منطقه‌ای به‌تناسب ظرفیت تولیدشان و در مقایسه با پتروشیمی زاگرس (که از نظر محصول به هم شبیه‌اند) تخمین زده شده‌اند.

در جدول زیر سناریوهای لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای مورد بررسی قرار گرفته‌اند:

جدول۶ _ بررسی وضعیت لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۷ و تأثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک گازی

نام پتروشیمی	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	مالیات (لغو معافیت صادراتی) (میلیارد تومان)	مالیات (لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای) (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	اختلاف حاشیه سود (درصد)	اختلاف مالیات (میلیارد تومان)
خارک	۰	۵۱۰	۵۱۰	۶۹	۱۷	۵۱۰
آریاساسول	۹	۶۴۷	۶۴۷	۴۴	۱۱	۶۳۸
فناوران	۲	۳۶۱	۳۶۱	۴۷	۱۳	۳۵۹
پردیس	۱	۲۴۸	۲۴۸	۳۴	۸	۲۴۷
زاگرس	–	۷۵۰	۷۵۰	۴۱	۱۰	۷۵۰
خراسان	۳۶	۱۰۲	۱۰۲	۵۲	۷	۶۶
شیراز	۳۵	۱۴۴	۱۴۴	۲۰	۴	۱۰۹
کرمانشاه	۰	۱۰۳	۱۰۳	۴۰	۱۰	۱۰۳
پارس	–	۱۳۲۷	۱۳۲۷	۴۸	۱۴	۱۳۲۷
مارون	۰	۷۴۸	۷۴۸	۳۵	۹	۷۴۸
مروارید	۰	۰	۲۵۰	۴۱	۷	۲۵۰
بوشهر	۰	۰	۹۳۴	–	مانند زاگرس	۹۳۴
کاوه	۰	۰	۵۲۵	–	مانند زاگرس	۵۲۵
مرجان	۰	۰	۳۷۵	–	مانند زاگرس	۳۷۵
جمع		۴۹۴۰	۷۰۲۴			۶۹۴۱

همان‌طور که مشاهده می‌شود پتروشیمی‌های گازی از ۲۵۶۱۱ میلیارد تومان سود قبل از مالیات، تنها ۸۳ میلیارد تومان مالیات ابراز کرده‌اند که این عدد با لغو معافیت صادراتی به رقم ۴۹۴۰ میلیارد تومان می‌رسد و اگر معافیت

مناطق را نیز در کنار معافیت صادراتی لغو کنیم به رقم ۷۰۲۴ میلیارد تومان افزایش می‌یابد. از نظر حاشیه سود، پتروشیمی‌های خوراک گازی در وضعیت موجود به طور میانگین(میانگین وزن‌دار) دارای حاشیه سود ۵۴,۸ درصدی هستند که با لغو معافیت‌ها، این مقدار به ۴۳,۸ درصد کاهش می‌یابد. ممکن است این‌گونه متصور شود که معافیت مناطق تاثیری در ادامه زنجیره ندارد اما نگاه به پتروشیمی‌هایی که تا سال ۱۴۰۴ وارد مدار تولید می‌شوند، خالی از لطف نخواهد بود. حمایت‌های ویژه از بعضی مناطق با هدف رشد اقتصادی یا رفع محرومیت بسیار پسندیده است ولی می‌توان با مشوق‌های دیگری که نمونه‌ای از آن در پیوست آورده شده حمایت‌های آغاز بهره‌برداری را انجام داد. نگاه توسعه زنجیره ارزش با نگاه های رشد اقتصادی و رفع محرومیت نه تنها هیچ منافاتی ندارد بلکه نسبت به یکدیگر هم‌افزایی نیز دارند چراکه توسعه زنجیره ارزش هم در جهت رشد اقتصادی و افزایش ارزش افزوده است و هم اشتغال‌زایی بیشتر و توزیع بهتر درآمد را در پی دارد. جدول زیر پتروشیمی‌هایی که در جهش سوم تا سال ۱۴۰۴ به بهره‌برداری می‌رسند را به تصویر می‌کشد.

جدول۷ _ پتروشیمی‌هایی که تا سال ۱۴۰۴ به بهره‌برداری می‌رسند به همراه تخمینی از وضعیت لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای برای تعداد محدودی از آن‌ها

منطقه	نام واحد پتروشیمی(سال بهره برداری)	محصولات	مالیات تخمینی سالانه (لغو معافیت های صادراتی و منطقه ای)
ویژه انرژی پارس (عسلویه)	سبلان(۲۰۲۰)، کیمیای پارس خاورمیانه(۲۰۲۰)، دنا(۲۰۲۱)، آرمان متانول(۲۰۲۱)، آپادانا(۲۰۲۲)،دی پلیمر آرین(۲۰۲۲)	متانول	۱۷۶۴
	توسعه صنعت لاوان(۲۰۲۲)،پارسا شیمی ارگ(۲۰۲۲)	متانول و آمونیاک	۴۳۰
	هنگام(۲۰۲۰)	آمونیاک و اوره	۲۳۵
	پارس فنول(۲۰۲۲)	متانول و اتیلن گلایکل ها	۴۸۰
	کیان اولفین(۲۰۲۳)	پلی الفین	–
ویژه ماهشهر	سلمان فارسی(۲۰۲۱)	پروپیلن	–
	پتروکیمیای ابن سینا(۲۰۲۱)	اتید،ریدمالئیک، بوتان دی ال و پلی بوتیلن ترفتالات	–
کمتر توسعه یافته (محروم)	متانول سیراف (۲۰۲۱) ، متانول دوم خارک(۲۰۲۱)	متانول	۵۴۳
	مسجد سلیمان(۲۰۲۰)	آمونیاک و اوره	۲۳۰
سایر	لردگان(۲۰۲۰) ، فاز دوم اوره آمونیاک کرمانشاه(۲۰۲۲)	آمونیاک و اوره	۳۶۷
	پتروشیمی ایلام فاز دوم(۲۰۱۹)، اولفین گچساران(۲۰۲۱)	الفین	–
جمع			۴۰۴۹

در جدول ۷ متناسب با محصول هر واحد و ظرفیت تولید اسمی آن و تخمین با یکی از سه پتروشیمی زاگرس (مبنای پتروشیمی‌های متانولی)، کرمانشاه (مبنای پتروشیمی‌های اوره - آمونیاکی) و مروارید (مبنای

پتروشیمی‌های اتیلن گلایکلی) و یا تلفیقی از این‌ها، مالیات این واحدها در حالت لغو معافیت‌های منطقه‌ای و صادراتی مورد محاسبه قرار گرفته است. البته در بعضی موارد نیز به دلیل نبود مبنای مشابهی برای تخمین و سختی کار مانند کیان الفین، الفین گچساران، فاز دوم پتروشیمی ایلام و ... تخمینی لحاظ نشده است. در مجموع می‌توان دریافت که سالانه حداقل بیش از ۴۰۵۰ میلیارد تومان حمایت از این پتروشیمی‌ها صورت می‌گیرد که می‌تواند این مهم با لحاظ شدن نگاه توسعه زنجیره اتفاق بیفتد. همین رویه به‌صورت توصیف وضعیت موجود و وضعیت لغو معافیت‌ها برای سال ۱۳۹۸ نیز در دو جدول زیر قابل‌مشاهده است.

جدول۸ _ وضعیت موجود پتروشیمی‌های گازی در سال ۱۳۹۸

نام پتروشیمی	سود قبل از مالیات (میلیارد تومان)	میزان صادرات (درصد)	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	معافیت‌ها (منطقه‌ای، صادراتی)
خارک	۲۱۴۵	۱۰۰	۰	۸۲	صادراتی
زاگرس	۲۹۴۰	۹۴	۰	۳۸	صادراتی
پردیس	۲۳۵۶	۷۰	۴	۴۵	صادراتی
خراسان	۹۱۸	۶۵	۴۳	۶۲	صادراتی
آریاساسول	۴۵۹۵	۶۴	۱۸۶	۴۹	صادراتی
فناوران	۱۳۸۷	۶۳	۰	۵۵	صادراتی
شیراز	۱۳۵۱	۵۹	۵۹	۳۲	صادراتی
کرمانشاه	۶۸۹	۵۳	۰	۴۹	صادراتی
پارس	۶۵۳۸	۳۷	۴۸۲	۳۹	صادراتی
مارون	۵۱۱۸	۳۲	۰	۴۲	صادراتی
مروارید	-	-	۰	۰	صادراتی و منطقه‌ای
بوشهر	-	-	۰	۰	صادراتی و منطقه‌ای
کاوه	-	-	۰	۰	صادراتی و منطقه‌ای

مرجان	-	-	۰	۰	صادراتی و منطقه‌ای
جمع	۲۸۰۳۷		۷۷۴		

جدول۹ _ بررسی وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۸ و تأثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک گازی

نام پتروشیمی	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	مالیات (لغو معافیت صادراتی)	مالیات (لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای)	حاشیه سود (درصد)	اختلاف حاشیه سود (درصد)	اختلاف مالیات (میلیارد تومان)
خارک	۰	۴۲۹	۴۲۹	۶۶	۱۶	۴۲۹
زاگرس	۰	۵۸۸	۵۸۸	۳۰	۸	۵۸۸
پردیس	۴	۵۳۰	۵۳۰	۳۵	۱۰	۵۲۶
خراسان	۴۳	۱۵۷	۱۵۷	۵۴	۸	۱۱۴
آریاساسول	۱۸۶	۱۱۴۹	۱۱۴۹	۳۸	۱۱	۹۶۳
فناوران	۰	۳۶۱	۳۶۱	۴۳	۱۲	۳۶۱
شیراز	۵۹	۲۸۲	۲۸۲	۲۷	۵	۲۲۳
کرمانشاه	۰	۱۳۸	۱۳۸	۳۹	۱۰	۱۳۸
پارس	۴۸۲	۱۶۱۲	۱۶۱۲	۳۱	۸	۱۱۳۰
مارون	۰	۱۰۲۴	۱۰۲۴	۳۳	۹	۱۰۲۴
مروارید	۰	۰	۳۷۰	۰	-	۳۷۰
بوشهر	۰	۰	۶۹۵	۰	مانند زاگرس	۶۹۵
کاوه	۰	۰	۳۹۰	۰	مانند زاگرس	۳۹۰
مرجان	۰	۰	۲۸۰	۰	مانند زاگرس	۲۸۰

جمع	۷۷۴	۶۲۷۰	۸۰۰۵			۷۲۳۱

همان‌طور که مشاهده می‌شود پتروشیمی‌های گازی در سال ۱۳۹۸ از ۲۸۰۳۷ میلیارد تومان سود قبل از مالیات، تنها ۷۷۴ میلیارد تومان مالیات ابراز کرده‌اند که این عدد تنها با لغو معافیت صادراتی به رقم ۶۲۷۰ میلیارد تومان می‌رسد و اگر معافیت مناطق را نیز در کنار معافیت صادراتی لغو کنیم این رقم به ۸۰۰۵ میلیارد تومان افزایش می‌یابد. از نظر حاشیه سود، پتروشیمی‌های خوراک گازی در وضعیت موجود سال ۱۳۹۸ به طور میانگین دارای حاشیه سود ۴۴,۳ درصدی هستند که با لغو معافیت‌ها این مقدار به ۳۵,۱ درصد کاهش می‌یابد.

۵,۱,۱ جمع‌بندی پتروشیمی‌های گازی

با بررسی اطلاعات پتروشیمی‌های گاز در دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ می‌توان این‌گونه جمع‌بندی کرد:

نمودار۳ _مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای پتروشیمی‌های خوراک گازی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

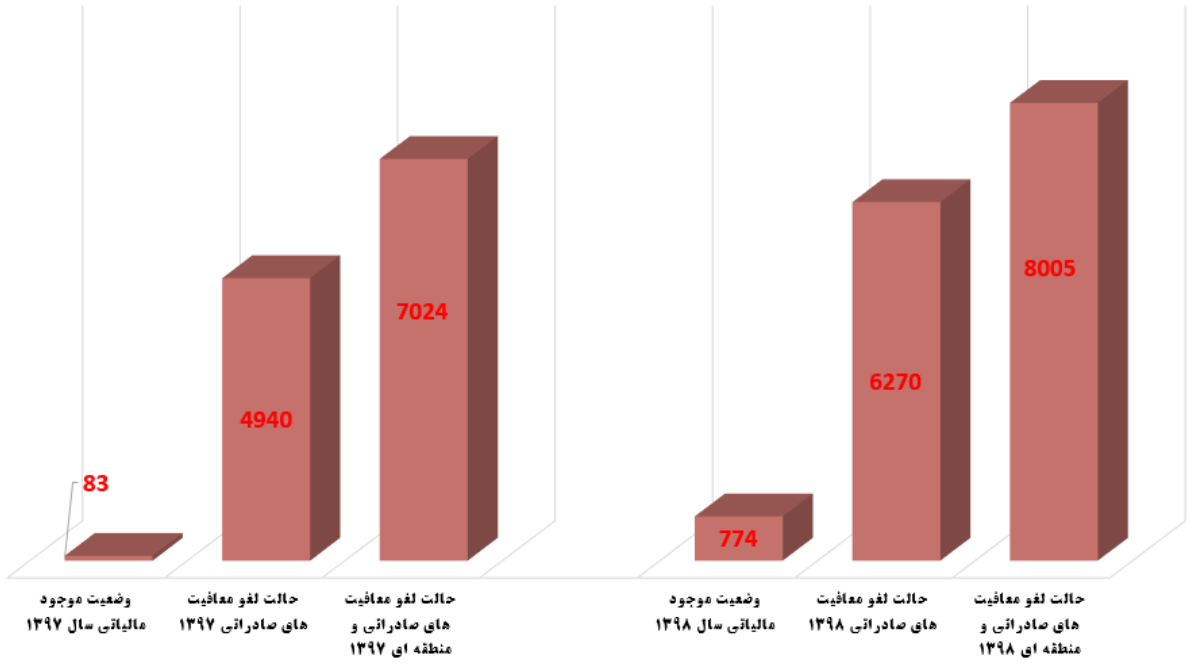

سه نمودار میله‌ای سمت چپ مربوط به سال ۱۳۹۷ و سه نمودار میله‌ای سمت راست مربوط به سال ۱۳۹۸ است که به ترتیب از چپ به راست، وضعیت موجود، وضعیت لغو معافیت‌های صادراتی و وضعیت لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای را در نظر می‌گیرد. به طور میانگین کاهش ده‌درصدی حاشیه سود نیز از نتایج این کار خواهد بود.

۵,۲ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک مایع

در جدول زیر وضعیت موجود هریک از واحدهای پتروشیمی در سود قبل از مالیات، میزان صادرات، پرداخت مالیات، حاشیه سود و نوع معافیت‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱۰ _ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک مایع در سال ۱۳۹۷

نام پتروشیمی	سود قبل از مالیات (میلیارد تومان)	میزان صادرات (درصد)	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	معافیت‌ها (منطقه‌ای، صادراتی)
اصفهان	۲۷۸	۶۸	۱۸	۲۴	صادراتی
بوعلی	۴۹۶	۶۶	-	۶	صادراتی
نوری	۲۱۴۹	۵۴	۳۴	۱۵	صادراتی
شازند اراک	۱۵۱۸	۴۹	۲۰۴	۲۵	صادراتی
بندر امام	۱۵۲۸	۴۵	۱۰۱	۱۲	صادراتی
جم	۲۶۶۲	۲۵	-	۳۰	صادراتی
امیرکبیر	۹۸۱	۲۵	۸۶	۱۸	صادراتی
جمع	۹۶۱۲		۴۴۳		

همان‌طور که در جدول ۱۰ مشخص است سود قبل از پرداخت مالیات پتروشیمی‌های خوراک مایع ۹۶۱۲ میلیارد تومان است که از این مقدار ۴۴۳ میلیارد را مالیات می‌دهند. لازم به ذکر است به دلیل غالب بودن خوراک مایع به گاز در پتروشیمی‌های جم و امیرکبیر، این مجتمع‌ها در زمره پتروشیمی‌های خوراک مایع قرار گرفته‌اند.

در جدول زیر سناریوهای لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفته‌اند:

جدول۱۱ _بررسی وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۷ و تأثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک مایع

نام پتروشیمی	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	معافیت‌ها (منطقه‌ای، صادراتی)	مالیات (لغو معافیت صادراتی)	حاشیه سود (درصد)	اختلاف حاشیه سود (درصد)	اختلاف مالیات (میلیارد تومان)
اصفهان	۱۸	صادراتی	۵۶	۲۰	۴	۳۸
بوعلی	-	صادراتی	۵۷	۴	۲	۵۷
نوری	۳۴	صادراتی	۵۳۷	۱۱	۴	۵۰۳
شازند اراک	۲۰۴	صادراتی	۲۴۷	۲۴	۱	۴۳
بندر امام	۱۰۱	صادراتی	۳۸۲	۱۰	۲	۲۸۱
جم	-	صادراتی	۵۳۳	۲۴	۶	۵۳۳
امیرکبیر	۸۶	صادراتی	۱۹۶	۱۶	۲	۱۱۰
جمع	۴۴۳		۲۰۰۸			۱۵۶۵

همان‌طور که از جدول ۱۱ مشخص است پتروشیمی‌های خوراک مایع، همگی معافیت منطقه‌ای‌شان به پایان رسیده و حالت لغو معافیت صادراتی و حالت لغو معافیت صادراتی و منطقه‌ای در آن‌ها نتیجه یکسان دارد و پرداختی مالیات آن‌ها از ۴۴۳ میلیارد تومان در حالت وضعیت موجود با لغو معافیت صادراتی به عدد ۲۰۰۸ میلیارد تومان افزایش می‌یابد. از نظر حاشیه سود، پتروشیمی‌های خوراک مایع در وضعیت موجود سال ۱۳۹۷ به طور میانگین (میانگین وزن‌دار) دارای حاشیه سود ۱۹,۹ درصدی هستند که با لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای این مقدار به ۱۶,۴ درصد کاهش می‌یابد.

در ادامه همین رویه را به‌صورت توصیف وضعیت موجود برای سال ۱۳۹۸ در جدول ۱۲ مشاهده می‌کنید.

نام پتروشیمی	سود قبل از مالیات (میلیارد تومان)	میزان صادرات (درصد)	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	معافیت‌ها (منطقه‌ای، صادراتی)
اصفهان	۴۵	۵۹	۷	۳	صادراتی
بوعلی	۲۳۹	۵۹	۳۹	۱۰	صادراتی
نوری	۳۵۷۸	۵۳	۱۶۵	۱۴	صادراتی
بندر امام	۲۹۹۷	۴۵	۴۰۰	۱۸	صادراتی
شازند اراک	۱۲۴۷	۴۴	۱۹۰	۱۵	صادراتی
امیرکبیر	۴۰۹	۳۲	۱۵	۵	صادراتی
جم	۳۷۸۹	۲۶	-	۲۶	صادراتی
جمع	۱۲۳۰۴		۸۱۶		

جدول۱۲ _ وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک مایع در سال ۱۳۹۸

طبق جدول ۱۲، سود قبل از مالیات پتروشیمی‌های خوراک مایع برابر ۱۲۳۰۴ میلیارد بوده که از این مقدار ۸۱۶ میلیارد آن صرف پرداخت مالیات شده است. نکته قابل‌ذکر آن است که با مقایسه آمار مربوط به وضعیت موجود پتروشیمی‌های خوراک گازی و خوراک مایع می‌بینیم که پتروشیمی‌های خوراک مایع علی‌رغم سود قبل از مالیات کمتر، مالیات بیشتری به نسبت پتروشیمی‌های خوراک گازی پرداخته‌اند. البته با مقایسه حاشیه سود این دو نوع پتروشیمی نیز می‌توان به نتیجه جذاب‌تر بودن پتروشیمی‌های خوراک گازی رسید. در ادامه وضعیت لغو معافیت‌ها در سال ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفته و جمع‌بندی پتروشیمی‌های خوراک مایع تقدیم می‌گردد.

جدول۱۳ _ بررسی وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۸ و تأثیرات مالی آن بر واحدهای خوراک مایع

نام پتروشیمی	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	معافیت‌ها (منطقه‌ای، صادراتی)	مالیات (لغو معافیت صادراتی)	حاشیه سود (درصد)	اختلاف حاشیه سود (درصد)	اختلاف مالیات (میلیارد تومان)
اصفهان	۷	صادراتی	۹	۳	۰	۲
بوعلی	۳۹	صادراتی	۲۱۰	۸	۲	۱۷۱
نوری	۱۶۵	صادراتی	۸۹۵	۱۱	۳	۷۳۰
بندر امام	۴۰۰	صادراتی	۷۴۹	۱۵	۳	۳۴۹
شازند اراک	۱۹۰	صادراتی	۲۵۹	۱۴	۱	۶۹
امیرکبیر	۱۵	صادراتی	۸۲	۴	۱	۶۷
جم	-	صادراتی	۷۵۸	۲۱	۵	۷۵۸
جمع	۸۱۶		۲۹۶۲			۲۱۴۶

همان‌طور که از جدول ۱۳ مشخص است پرداختی مالیات پتروشیمی‌های خوراک مایع از ۸۱۶ میلیارد تومان در حالت وضعیت موجود به مقدار ۲۹۶۲ میلیارد تومان افزایش می‌یابد. از نظر حاشیه سود، پتروشیمی‌های خوراک مایع در وضعیت موجود سال ۱۳۹۷ به طور میانگین دارای حاشیه سود ۱۷,۶ درصدی هستند که با لغو معافیت‌ها این مقدار به ۱۴,۴ درصد کاهش می‌یابد.

۵,۲,۱ جمع‌بندی پتروشیمی‌های خوراک مایع

در نمودار ۴ سه نمودار میله‌ای سمت چپ مربوط به سال ۱۳۹۷ و سه نمودار میله‌ای سمت راست مربوط به سال ۱۳۹۸ است که به ترتیب از چپ به راست، وضعیت موجود، وضعیت لغو معافیت‌های صادراتی و وضعیت لغو

معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای را در نظر می‌گیرد (دلیل یکسان بودن حالت لغو معافیت‌های صادراتی و حالت لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در بخش قبل توضیح داده شده است).

نمودار ۴ _ مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای پتروشیمی‌های خوراک مایع در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

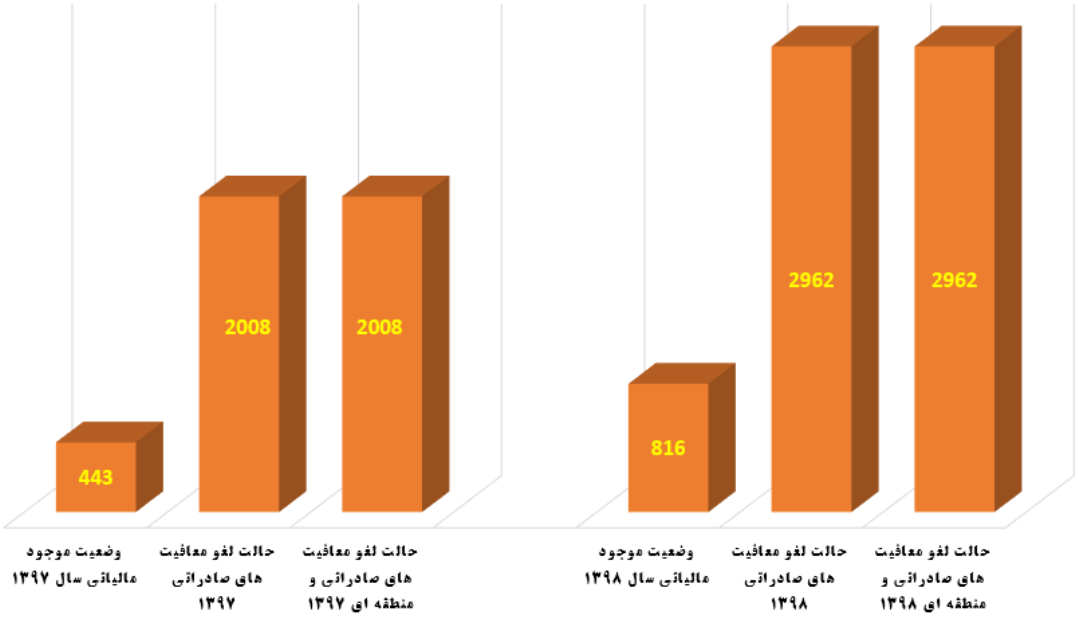

گفتنی است به طور میانگین، حاشیه سود پتروشیمی‌های خوراک مایع با این کار، ۳,۴ درصد کاهش پیدا می‌کند.

۵,۳ بررسی وضعیت موجود و سناریوهای لغو معافیت مالیاتی در پتروشیمی‌های میان دستی

در این قسمت به بررسی پتروشیمی‌هایی می‌پردازیم که خوراک خود را از پتروشیمی‌های خوراک گازی و خوراک مایع تأمین می‌کنند یا به عبارتی از خوراک بین مجتمعی استفاده می‌کنند.

وضعیت موجود و وضعیت لغو معافیت‌ها در سال ۱۳۹۷ در جدول ۱۴ ارائه شده است.

نکات لازم برای بررسی این جدول:

۱. اطلاعات پتروشیمی‌های قائد بصیر، کربن ایران، غدیر، تندگویان، پروپیلن جم، اروند و خوزستان مانند پتروشیمی‌های خوراک گازی و خوراک مایعِ موردبررسی از سامانه کدال، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.
۲. صورت مالی پتروشیمی لاله در صورت مالی پتروشیمی مارون لحاظ شده است.
۳. مالیات بعضی از پتروشیمی‌ها در حالت لغو معافیت‌ها (صادراتی یا صادراتی - منطقه‌ای)، به دلیل نبود صورت مالی آن در سامانه کدال تخمین زده شده است.
   - پتروشیمی‌های مهر، کردستان، لرستان، مهاباد و پلیمر کرمانشاه متناسب با ظرفیت آن‌ها بر مبنای پتروشیمی لاله تخمین زده شده است. (به علت تشابه محصول)
   - نوید زر شیمی متناسب با ظرفیت آن بر مبنای پروپیلن جم تخمین زده شده است.
۴. قسمت‌هایی که با علامت خط تیره پر شده‌اند دارای مقدار قابل استنادی نبوده‌اند لذا لحاظ نشده‌اند.

حالت لغو معافیت صادراتی برای پتروشیمی‌هایی که از معافیت صادراتی منطقه‌ای استفاده می‌کنند صفر خواهد بود یعنی پتروشیمی که دارای معافیت منطقه‌ای است با لغو معافیت صادراتی، معافیت خود را به قوت قبل خواهد داشت لذا در تحلیل حالت لغو معافیت صادراتی لحاظ نخواهند شد.

جدول۱۴ _ بررسی وضعیت موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۷ برای واحدهای میان دستی

نام پتروشیمی	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	مالیات (لغو معافیت‌ها) (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	معافیت‌ها
قائد بصیر	۲۰	۱۶	۲۲	۱۶	صادراتی
کربن ایران	۱۲	۱۳	۱۳	۱۰	صادراتی
غدیر	۵	۱۸	۱۶	۱۶	صادراتی
تندگویان	-	۲۳	۲۲۴	۱۹	صادراتی
پروپیلن جم	-	۳۶	۱۳۰	۲۹	صادراتی

اروند	–	۳۴	۱۹۲	۲۷	صادراتی
خوزستان	–	۱۱	۷	۹	صادراتی
لاله	–	۲۷	۱۲۰	۲۲	صادراتی
نوید زر	–	۰	۶۹	۰	صادراتی
پلیمر کرمانشاه	–	۰	۱۲۰	۰	صادراتی
مهر	–	۰	۱۲۰	۰	صادراتی
لرستان	–	۰	۱۳۲	۰	صادراتی
کردستان	۰	۰	۱۲۰	۰	صادراتی و منطقه‌ای
مهاباد	۰	۰	۱۳۲	۰	صادراتی و منطقه‌ای
تخت‌جمشید	۰	۱۵	۱۰	۱۱	صادراتی و منطقه‌ای
جمع	۳۷		۱۴۲۷		

طبق جدول ۱۴ مالیات فعلی قابل محاسبه در پتروشیمی‌های بین مجتمعی برابر ۳۷ میلیارد است که با لغو معافیت صادراتی به رقم ۱۱۶۵ میلیارد افزایش خواهد یافت و با لغو معافیت‌های منطقه‌ای و صادراتی به طور هم‌زمان به رقم ۱۴۲۷ می‌رسد. در ادامه همین رویه برای سال ۱۳۹۸ تکرار خواهد شد:

جدول۱۵ _ بررسی وضعیت موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای در سال ۱۳۹۸ برای واحدهای میان دستی

نام پتروشیمی	معافیت‌ها	مالیات فعلی (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)	مالیات (لغو معافیت‌ها) (میلیارد تومان)	حاشیه سود (درصد)
قائد بصیر	صادراتی	۲۵	۱۵	۲۸	۱۴
کربن ایران	صادراتی	۹	۱۵	۱۷	۱۲
غدیر	صادراتی	۱۸	۲۳	۵۶	۱۹
تندگویان	صادراتی	۰	۲۲	۳۰۵	۱۷
پروپیلن جم	صادراتی	۰	۳۳	۲۲۱	۲۷
اروند	صادراتی	۰	۳۳	۲۵۵	۲۶
خوزستان	صادراتی	۰	۱۴	۱۱	۱۱

لاله	صادراتی	۰	۱۷	۱۰۹	۱۴
نوید زر	صادراتی	۰	۰	۱۱۸	۰
پلیمر کرمانشاه	صادراتی	۰	۰	۱۰۹	۰
مهر	صادراتی	۰	۰	۱۰۹	۰
لرستان	صادراتی	۰	۰	۱۲۰	۰
کردستان	صادراتی و منطقه‌ای	۰	۰	۱۰۹	۰
مهاباد	صادراتی و منطقه‌ای	۰	۰	۱۲۰	۰
تخت‌جمشید	صادراتی و منطقه‌ای	۵	۱۴	۲۳	۱۱
جمع		۵۲		۱۷۱۰	

مالیات در حالت لغو معافیت صادراتی همان‌طور که توضیح داده شد با عدم لحاظ پتروشیمی‌هایی که دارای معافیت صادراتی و منطقه‌ای هستند برابر ۱۴۵۸ میلیارد خواهد بود. در حالت لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای این عدد به ۱۷۱۰ میلیارد تومان افزایش خواهد یافت.

۵,۳,۱ جمع‌بندی پتروشیمی‌های میان دستی

نمودار۵ _ **مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای پتروشیمی‌های میان دستی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸**

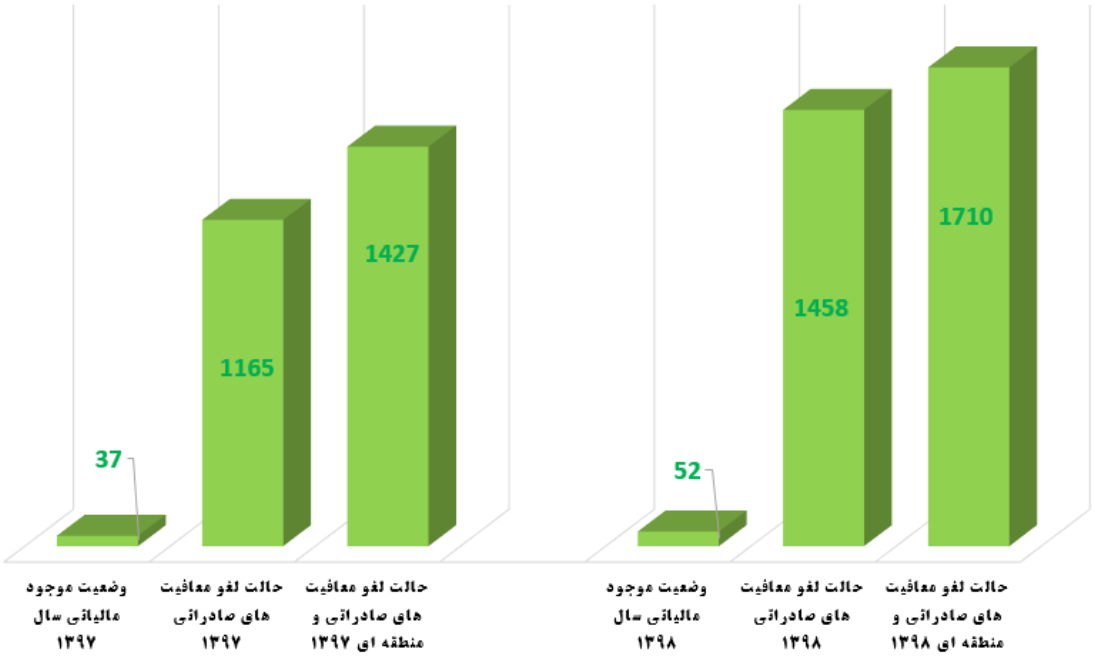

۵,۴ بررسی یک حالت حداقلی

همان‌طور که در ابتدای گزارش توضیح داده شد علاوه بر دو وضعیت لغو معافیت‌های صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای به طور هم‌زمان، حالتی را در نظر می‌گیریم که دولت روی تعدادی محصول مشخص لغو معافیت را اعمال کند. این چهار محصول (به درخواست کارفرمای پروژه) متانول، آمونیاک، اوره و پلی‌اتیلن انتخاب شده‌اند که در جدول ۱۶ می‌توان مالیات حاصله از پتروشیمی‌هایی که این محصولات را تولید می‌کنند، مشاهده نمود. قابل‌ذکر است علت یکسان نبودن مالیات محصول متانول در حالت‌های حذف معافیت صادراتی و حذف معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای به علت واحدهای تولید متانولی است که اخیراً افتتاح شده‌اند مانند بوشهر، کاوه و مرجان ولی واحد جدیدی در حوزه تولید اوره و آمونیاک و همچنین پلی الفین هنوز افتتاح نشده است که البته تا سال ۱۴۰۴ این واحدها نیز وارد مدار تولید خواهند شد که تخمینی از مالیات آن‌ها را در جدول ۷ به تفکیک محصول می‌توان مشاهده نمود.

جدول۱۶ _ بررسی لغو معافیت بر چند محصول خاص

محصول	مالیات سال ۱۳۹۷ (لغو معافیت صادراتی)	مالیات ۱۳۹۷ (لغو معافیت صادراتی و منطقه‌ای)
متانول	۱۶۲۱	۳۴۵۵
آمونیاک و اوره	۵۹۷	۵۹۷
پلی‌اتیلن	۱۳۹۵	۱۳۹۵
جمع	۳۶۱۳	۵۶۷۳

۶ آیا با لغو معافیت مالیاتی صادراتی، زنجیره ارزش توسعه پیدا می‌کند؟

عوامل مؤثر در باب توسعه زنجیره ارزش عبارت‌اند از:

۱. حاشیه سود

در این گزارش سعی شد لغو مالیات‌ها به‌عنوان یک ابزار در جهتِ کاهشِ اختلافِ حاشیهِ سودِ فروشِ داخل و فروش صادراتی بررسی شود. البته با لغو معافیت‌ها در برخی موارد به دلایلی مانند مبنای متفاوت قیمت‌گذاری، بازهم صادرات برای تولیدکننده، جذاب‌تر است. برای یکسان‌سازی حاشیه سودها و حتی ترغیبِ فروشِ داخل و در نتیجه توسعه زنجیره ارزش لازم است تا از ابزارهای دیگری مانند تغییر در مبنای قیمت‌گذاری محصول و همچنین خوراک، تغییر در نرخِ بخشودگیِ مالیاتیِ فروش در بورس کالا و یا بستن عوارض مالیاتی به‌تناسب نوع محصول استفاده شود (که نیاز به کار کارشناسی دارد).

۲. معافیت‌های منطقه‌ای

همان‌طور که در گزارش حاضر بررسی شد معافیت‌های منطقه‌ای خود سبب بی‌اثر شدن لغو معافیت‌های صادراتی می‌شود به‌عبارت‌دیگر ابزارِ لغوِ معافیتِ صادراتی برای پتروشیمی‌هایی که از معافیت‌های منطقه‌ای استفاده می‌کنند، بی‌اثر خواهد بود و برای توسعه زنجیره لازم است تا این نوع معافیت‌ها به طرق دیگری انجام شود.

۳. ظرفیت بالفعل و بالقوه در پایین‌دست

اگر ظرفیت تولید در پایین‌دست زنجیره وجود نداشته باشد، استفاده از ابزارهای سیاستی مانند مشوق‌ها یا معافیت‌ها و ... در جهت تأمین نهاده برای تولید داخل به توسعه زنجیره کمک نخواهد کرد.

سیاست‌گذار می‌تواند با در نظر گرفتن تمام عوامل فوق قانون مؤثری را برای توسعه زنجیره ارزش وضع کند.

۷ جمع‌بندی

در نمودار ۶ تأثیر لغو معافیت مالیاتی مربوط به پتروشیمی‌های خوراک گازی، خوراک مایع و میان دستی نشان داده شده است.

نمودار۶ _ مالیات وضع موجود و وضعیت‌های لغو معافیت صادراتی و لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای برای تمام پتروشیمی‌های خوراک گازی، خوراک مایع و میان دستی

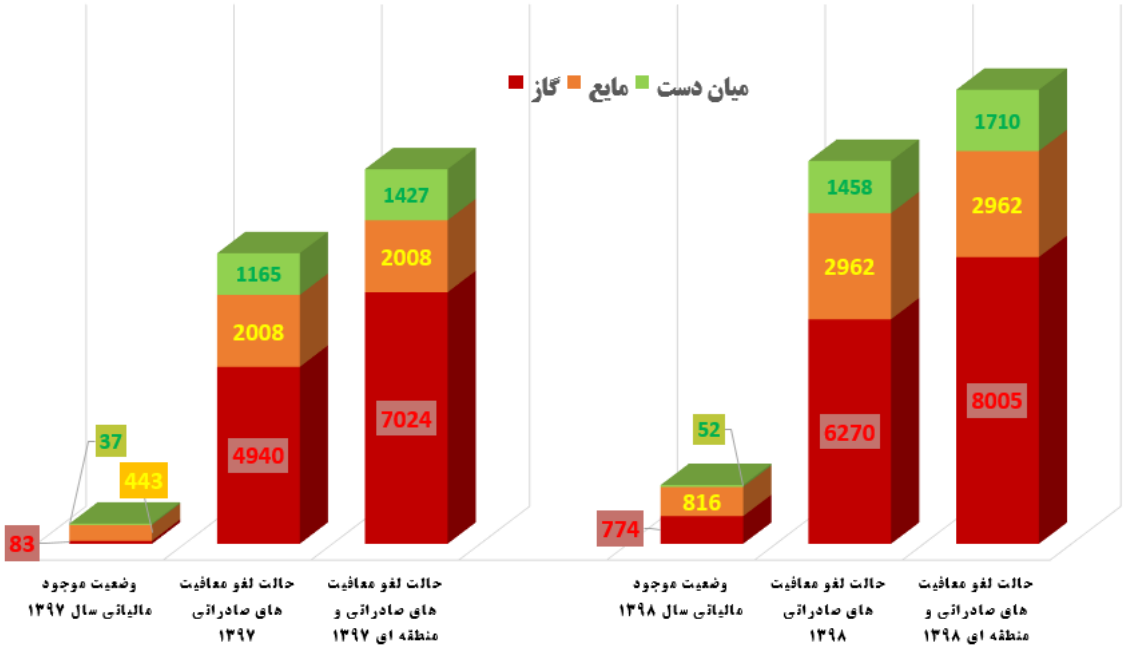

وضعیت موجود پرداخت مالیات در سال ۱۳۹۷ در فروش محصولات بالادست و میان دست برابر است با ۵۶۳ میلیارد که با لغو معافیت صادراتی، رقم مالیات به بیش از ۸۱۰۰ میلیارد تومان افزایش می‌یابد و در صورت لغو معافیت‌های منطقه‌ای در کنار معافیت‌های صادراتی این عدد به بیش از ۱۰۴۰۰ میلیارد تومان می‌رسد.

در سال ۱۳۹۸ نیز با رویکرد مشابه، مالیات حاصل از فروش محصولات بالادست و میان دست در وضعیت موجود برابر با ۱۶۴۲ میلیارد تومان بوده که در صورت لغو معافیت صادراتی، رقم مالیات به بیش از ۱۰۶۰۰ میلیارد تومان رسیده و با لغو معافیت‌های منطقه‌ای در کنار معافیت‌های صادراتی این رقم به بیش از ۱۲۶۰۰ میلیارد تومان افزایش خواهد یافت.

همان‌طور که ذکر شد با لغو معافیت‌های صادراتی و منطقه‌ای، حاشیه سود واحدهای خوراک گازی به طور میانگین ۱۰ درصد، واحدهای پتروشیمی خوراک مایع به طور میانگین ۳,۴ درصد و پتروشیمی‌های میان دستی کمتر از ۷ درصد کاهش پیدا خواهد کرد ولی اگر به حاشیه سودهای بعد از دریافت مالیات نگاهی بیندازیم پتروشیمی‌های

خوراک گازی دارای بازه حاشیه سود ۳۰ تا ۷۰ درصدی، پتروشیمی‌های خوراک مایع دارای حاشیه سود ۳ تا ۲۴ درصدی و پتروشیمی‌های میان دستی دارای حاشیه سود ۹ تا ۲۹ درصدی خواهند بود. به‌عبارت‌دیگر باوجوداینکه پتروشیمی‌های گازی بیشترین تأثیر را از این اقدام دریافت می‌کنند ولی بازهم به دلیل مشوق‌های دولتی از بین گزینه‌های دیگر سرمایه‌گذاری، جذاب‌تر هستند و سیاست‌گذار برای جهت‌دادن سرمایه به سمت پتروشیمی‌های خوراک مایع و پتروشیمی‌های میان دستی و توسعه زنجیره ارزش باید اقدامات دیگری را نیز پیش‌بینی کند.

از طرف دیگر جذابیت بالای پتروشیمی‌های گازی به نسبت پتروشیمی‌های میان دستی سبب می‌شود ابتدای زنجیره، رسوب سرمایه بیشتری را شاهد باشد و غفلت از این مفهوم در نهایت ایران را به یک کشور تولیدکننده محصولات باارزش افزوده پایین‌تر و فروشنده در حجم بالاتر (به‌جای تولید محصولات باارزش افزوده بیشتر و فروش در حجم کمتر) تبدیل خواهد کرد.

هدف از بررسی دقیق هرکدام از پتروشیمی‌ها در این گزارش، بررسی تغییرات حاشیه سود و میزان افزایش مالیات یا به عبارتی کاهش جذابیت صادرات بوده تا زنجیره پایین‌دست به دلایل نبود خوراک و مواد اولیه (به علت حاشیه سود بالاتر صادرات و در نتیجه فروش نهاده کمتر به داخل) معطل نماند، از طرفی با توسعه زنجیره ارزش، رشد اقتصادی بیشتر، اشتغال بیشتر و تنوع محصول بیشتر و در نتیجه تحریم پذیری کمتری را شاهد خواهیم بود.

در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بر توسعه زنجیره ارزش صنایع نفت و گاز بر پایه اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش صادرات محصولات پتروشیمی متناسب با ارزش افزوده آن‌ها تأکید شده است. جهت افزایش ارزش افزوده محصولات پتروشیمی و جلوگیری از نیمه‌خام فروشی پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. دسته‌بندی محصولات زنجیره ارزش در نظام فکری سیاست‌گذار

این راهکار موجب می‌شود مشوق‌ها، معافیت‌ها و به‌طورکلی حمایت‌های دولتی، هدفمند انجام شود. افراز پیشنهادی در ادامه مطرح می‌شود.

متناسب با شکل ۱ (در ابتدای گزارش) که برای تأکید بیشتر و ارائه راهکار مدنظر در این بخش تکرار می‌شود، طبقه‌بندی محصولات در جهت توسعه زنجیره می‌تواند به‌صورت زیر باشد:

الف) حذف معافیت با هدف توسعه محصولات میان دستی

در این قسمت مشخصاً محصولات در حوزه وزارت نفت مخاطب هستند. برای این سری از محصولات مانند متانول، استیک اسید، آمونیاک، استایرن، بوتادین، مونو اتیلن گلایکل، دی اتیل هگزانول و... با متولی وزارت نفت می‌توان با لغو معافیت‌های صادراتی (و همچنین لغو معافیت‌های منطقه‌ای) به توسعه زنجیره

آن کمک کرد. هم‌چنین می توان تخفیف‌های مالیاتی برای قراردادهای فروش محصولات بین مجتمعی در نظر گرفت.

ب) حذف معافیت با هدف توسعه محصولات پایین‌دستی

این محصولات باید با دو رویکرد مورد دقت قرار گیرند:

اول محصولاتی که در صنایع پایین‌دست مصرف شده و علت عدم توسعه زنجیره آن کمبود مواد اولیه است. عدم توسعه در گزاره فوق به این معنی است که یا واحد پایین‌دست زیر ظرفیت در حال فعالیت است یا کشور در حال واردات قابل‌توجه محصولاتی است که مواد اولیه آن در کشور وجود دارد. نمونه این محصولات عبارت‌اند از بعضی محصولات شیمیایی و پلیمرها از جمله پلی‌استر برای نساجی و پارازایلن برای صنعت بسته‌بندی، پلی پروپیلن برای ساخت محصولات پلاستیکی، پلی‌اتیلن ترفتالات برای مصارف الیاف و بطری، پلی‌وینیل کلرید برای مصارف بسیار در صنعت پلاستیک، ساختمان، لباس، پوشش و ... . یکی از معیارهای شناسایی این محصولات، کمبود عرضه یا تقاضای زیاد آن‌ها در بورس کالاست.

دوم محصولاتی که به‌اندازه کافی ظرفیت پایین‌دست بالفعلی ندارند و تا ایجاد ظرفیت باید صادر شوند ولی با هدفِ افزایشِ ارزش افزوده صادراتی، می‌توان آن را مورد پردازش قرارداد و به جای آن محصولات باارزش افزوده بیشتری صادرات کرد. مانند بعضی پلیمرها از جمله پلی‌اتیلن که با کمی پردازش روی آن و تبدیل آن به کامپاند و مستربچ، ارزش صادراتی آن ارتقا پیدا می‌کند. (مشوق‌های صادراتی برای این دسته محصولات تا بالفعل شدن ظرفیت‌های بالقوه بلامانع است)

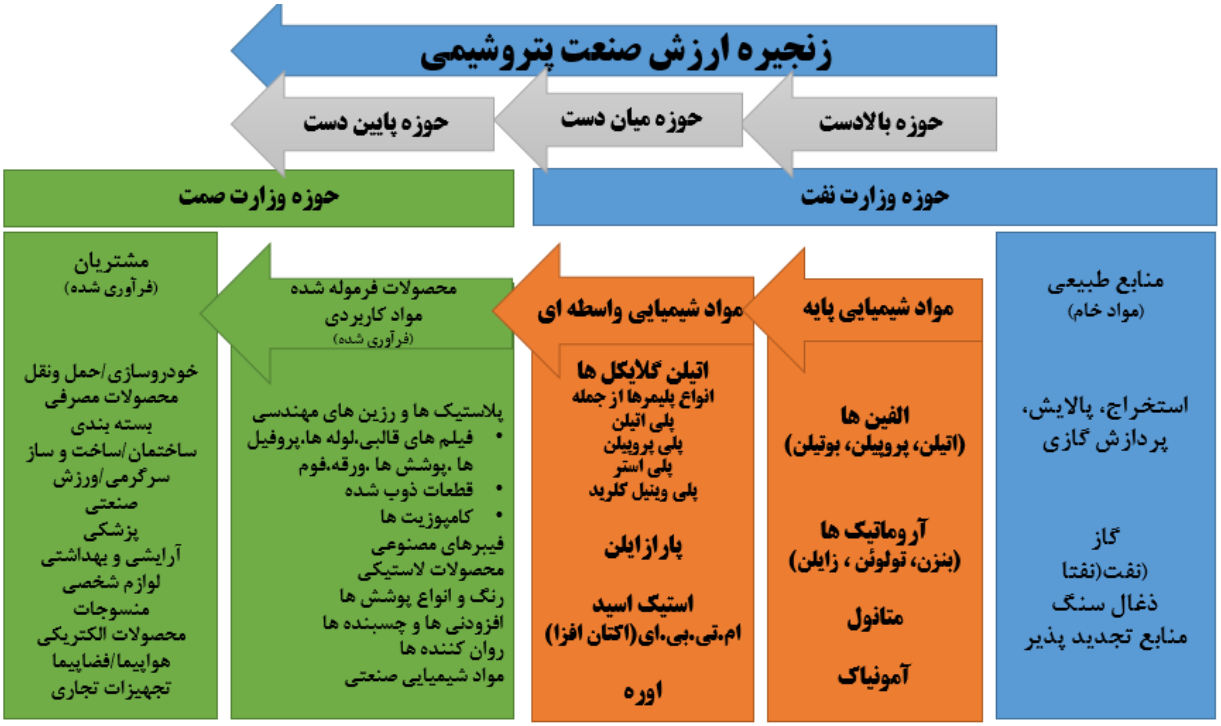

شکل۷ _طبقه‌بندی محصولات در جهت توسعه زنجیره برای درک بهتر پیشنهادات سیاستی

۲. استفاده از مالیات دریافتی از پتروشیمی‌ها (در حالت لغو معافیت‌ها) در جهت تأمین مالیِ فعالیت‌های رشدِ زنجیره بالادست

مفهومی در علم اقتصاد تحت عنوان اصابت مالیاتی[۲] وجود دارد که به اثر غایی مالیات بر پرداخت‌کننده می‌پردازد. مالیات دریافتی از پتروشیمی‌ها می‌تواند (با تعیین سازوکاری) در جهت رفع مشکلات ریسک‌پذیری یا مشکلات پیش روی حوزه تحقیق و توسعه پتروشیمی‌ها مانند مشکلات فناوری - فرآیندی مصرف شود که یکی از نمونه‌های پررنگ آن، حمایت از توسعه پارک‌های شیمیایی و مجتمع‌های متمرکز در کنار پتروشیمی‌هاست.

۳. تعریف مواد نیمه‌خام در قانون با سازوکار تعیین مواد خام یا شمول محصولات پتروشیمی‌های خوراک گاز و خوراک مایع در زمره مواد خام منتشره از سوی هیئت وزیران

همان‌طور که در بحث معافیت‌های صادراتی بیان شد طبق قانون ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم، مواد خام از ۲۰ درصد معافیت مالیاتی برخوردار هستند که هیچ‌کدام از محصولات پتروشیمی جزء فهرست مواد خام نیست. یک راهکار پیشنهادی آن است که محصولاتی از صنعت پتروشیمی نیز جزء محصولات خام قرار بگیرند یا می‌توان با تعریف کالاهای نیمه‌خام در ادامه قانون ۱۴۱ مالیات‌های مستقیم به‌عنوان یک ابزار سیاستی در دست قانون‌گذار سبب اعمال قدرت برای توسعه زنجیره ارزش شد. نهاد مشخص‌کننده مواد نیمه‌خام می‌تواند هریک از نهادهای شورای عالی انرژی، وزارت صمت یا کارگروه تعیین مواد خام مورد اشاره در ماده ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم باشد که در هر دوره برنامه توسعه، از طریق رصد محصولات پتروشیمی و زنجیره آن متناسب با کد HS مربوط به آن و آمار تولید، فروش صادراتی و ظرفیت بالقوه و بالفعل در پایین‌دست، محصولاتی را به‌عنوان محصولات خارج از دایره حمایتی دولت تعریف کند تا به سرمایه‌گذاری‌ها جهت دهد. پیشنهاد می‌شود برای شروع کار تمام محصولات بالادستی پتروشیمی به همراه تعدادی از محصولات میان دستی مانند اتیلن گلایکل جزء کالاهای نیمه‌خام در قانون مطرح شود (تمام پتروشیمی‌های خوراک گازی و خوراک مایع در این پیشنهاد مدنظر است).

[۲] Tax Incidence

۸ پیشنهاد سیاستی

به‌منظور توسعه زنجیره ارزش محصولات پتروشیمی پیشنهاد می‌گردد در ماده ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم(مصوب تیرماه ۱۳۹۴) عبارت کالاهای نیمه‌خام بعد از عبارت ۲۰درصد درآمد حاصل از مواد خام اضافه شده و در گام اول فهرست محصولات پایه پتروشیمی نظیر متانول، آمونیاک و آروماتیک‌ها و گلایکول‌ها به عنوان مصادیق کالاهای نیمه‌خام به فهرست مربوطه(مصوبه هیئت وزیران) اضافه شود.

ماده پیشنهادی جهت اصلاح ماده ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم به صورت زیر ارائه می‌شود:

صد درصد (۱۰۰٪) درآمد حاصل از صادرات خدمات و کالاهای غیرنفتی و محصولات بخش کشاورزی و ده درصد (۱۰٪) درآمد حاصل از صادرات کالاهای نیمه‌خام و پنج درصد (۵٪) درآمد حاصل از صادرات مواد خام مشمول مالیات با نرخ صفر می‌گردد. فهرست مواد خام و کالاهای نیمه‌خام و کالاهای نفتی به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنعت، معدن و تجارت و نفت و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

تبصره: معافیت‌های منطقه‌ای موضوع ماده ۳۱ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ماده ۱۳ قانون مناطق آزاد از زمان تصویب این قانون صرفاً شامل واحدهای تولیدی می‌گردد که محصولات آن در فهرست مواد خام و کالاهای نیمه‌خام درج نشده باشد.

۹ پیوست

۹,۱ تسعیر ارز

به فرآیند گزارشگری اطلاعات مالی مبتنی بر ارز به واحد پول گزارشگر تسعیر ارز می‌گویند. طبق استاندارد حسابداری (شماره ۱۶)، «تمام معاملات ارزی در زمان ثبت اولیه باید بر اساس نرخ ارز در تاریخ معامله برحسب ریال ثبت شوند.» این بدان معنی است که اگر شرکتی محصولی را به‌صورت غیر ریالی صادر کند در تاریخ معامله باید مبلغ آن را ابتدا به ریال تبدیل کرده و آن را ثبت کند. حال اگر بین فروش کالا و تسویه‌حساب زمانی فاصله بیفتد در تاریخ تسویه‌حساب دوباره باید دریافتی به ریال ثبت دفتر شود. به‌واسطه تغییر نرخ دلار نیمایی در این مدت، در صورت مالیِ شرکت، سود یا زیانی به‌عنوان درآمد یا هزینه‌های مالی (اصطلاحاً سود (زیان) حاصل از تفاوت نرخ تسعیر ارز) لحاظ می‌شود. این مورد در صورت‌های مالی شرکت‌هایی که طلب، بدهی و دارایی نقد ارزی دارند، در شرایط بی‌ثباتی نرخ ارز در کشور گزارشگر، نمود پیدا می‌کند. در تاریخ ترازنامه‌ها، دارایی‌ها، طلب‌ها و بدهی‌های ارزی مجدداً فرآیند تسعیر را طی می‌کنند.

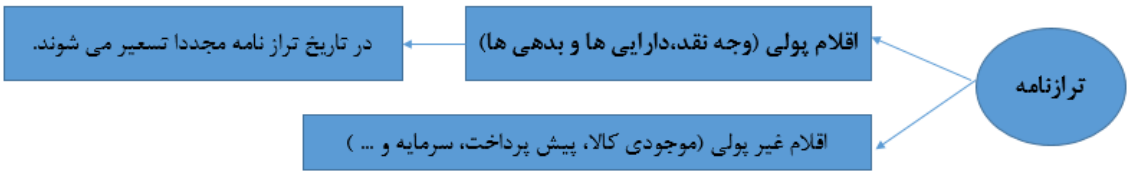

شکل ۸_ فرآیند تسعیر در ترازنامه‌ها

۹,۲ سهام شناور آزاد

طبق بند ب ماده ۱ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به‌منظور تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی (مصوب آذرماه ۱۳۸۸)، سهام شناور آزاد، بخشی از سهام شرکت است که دارندگان آن همواره آماده عرضه و فروش آن سهام می‌باشند و قصد ندارند با حفظ آن قسمت از سهام، در مدیریت شرکت مشارکت نمایند. به‌عنوان‌مثال اگر شرکت ب سهام‌دار ۸۰ درصد سهام شرکت الف باشد و از سهام‌داران راهبردی آن بوده و قصد فروش در کوتاه‌مدت نداشته باشد، می‌توان گفت که سهم شناور شرکت الف، ۲۰ درصد است.

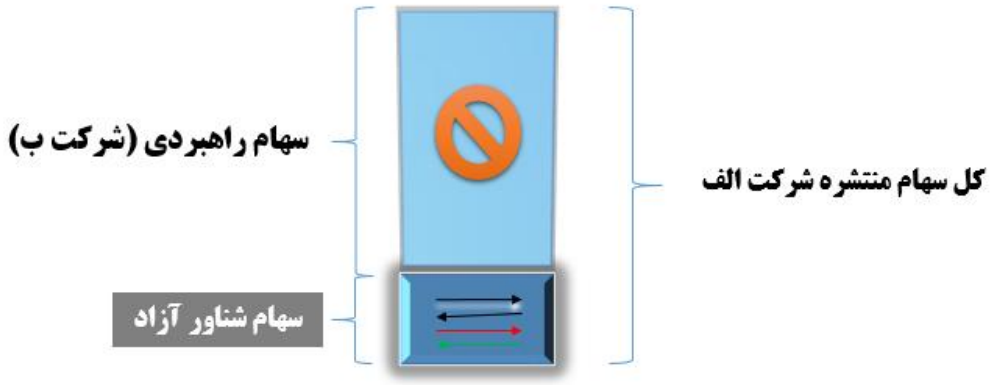

شکل ۹ _ مفهوم سهام شناور آزاد

۹,۳ یک نمونه محاسبه نرخ مالیاتی برای شرکتی با سهام شناور آزاد زیر ۲۵ درصد

این شرکت به‌واسطه پذیرفته شدن در بورس سهام از ۱۰ درصد بخشودگی مالیاتی بر کل درآمد استفاده می‌کند یعنی کل درآمد وی با نرخ ۲۲,۵ درصد مشمول مالیات می‌شود (۹۰ درصد کل درآمد مشمول مالیات ۲۵ درصد می‌شود). اگر شرکت محصول خود را در بورس کالا به فروش برساند از ۱۰ درصد بخشودگی مالیاتی نسبت به درآمدی که از فروش محصول در بورس کالا به‌دست‌آمده استفاده خواهد کرد یعنی درآمد وی در بورس کالا با ۲۲,۵ درصد مشمول مالیات خواهد بود و سایر درآمدهای وی با همان نرخ ۲۵درصد (۹۰ درصد سود فروش در بورس کالا مشمول مالیات ۲۵ درصدی می‌شود). حال اگر فرض کنیم شرکت در بورس سهام پذیرفته شده و همه فروش شرکت در بورس کالا باشد طبق قانون ۸۱ درصد کل درآمد مشمول مالیات ۲۵ درصدی می‌شود (۹۰درصدِ ۹۰ درصد) یعنی نرخ مالیاتی وی با ۲۰ درصد محاسبه خواهد شد

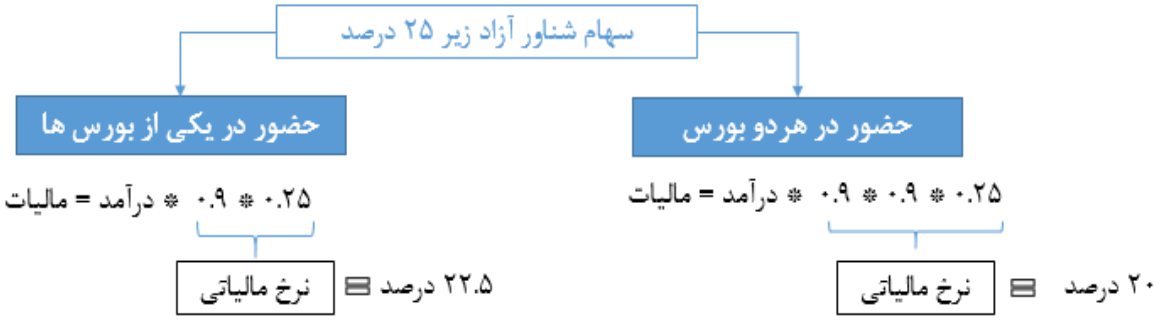

شکل ۱۰ _ روند محاسبات نرخ مالیاتی برای یک شرکت با سهام شناور کمتر از ۲۵ درصد

۹,۴ نرخ‌های مالیاتی در دو مثال واقعی

شرکت‌های پتروشیمی فناوران (به‌عنوان نمونه‌ای از شرکت‌های دارای سهام زیر ۲۵ درصد) و صنایع شیمیایی کرمانشاه (به‌عنوان نماینده‌ای از شرکت‌های دارای سهام بالای ۲۵ درصد) هر دو در بورس اوراق سهام پذیرفته شده‌اند. در شکل‌های ۱۲ و ۱۳، نرخ مالیاتی حاصل از فروش صادراتی، فروش در بورس کالا و فروش غیر بورسی این دو پتروشیمی محاسبه شده است.

شکل ۱۱ _ نرخ‌های مالیاتی انواع درآمدهای پتروشیمی فن آوران با سهام شناور آزاد کمتر از ۲۵ درصد

شکل ۱۲ _ نرخ‌های مالیاتی انواع درآمدهای صنایع شیمیایی کرمانشاه با سهام شناور آزاد بالاتر از ۲۵ درصد

۹,۵ معافیت‌های منطقه‌ای

۹,۵,۱ مناطق آزاد

طبق ماده ۱۳ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی (مصوب شهریورماه ۱۳۷۲)، «اشخاص حقیقی و حقوقی که در منطقه به انواع فعالیت‌های اقتصادی اشتغال دارند، نسبت به هر نوع فعالیت اقتصادی در منطقه آزاد از تاریخ بهره‌برداری مندرج در مجوز به مدت پانزده سال از پرداخت مالیات بر درآمد و دارایی موضوع قانون مالیات‌های مستقیم معاف خواهند بود و پس از انقضاء پانزده سال تابع مقررات مالیاتی خواهند بود که با پیشنهاد هیئت وزیران به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.» البته این ماده در خردادماه سال ۱۳۸۸ دچار تغییراتی می‌شود که «مدت «پانزده سال» مندرج در مـاده (۱۳)قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی به مدت «بیست سال» اصلاح می‌گردد.»

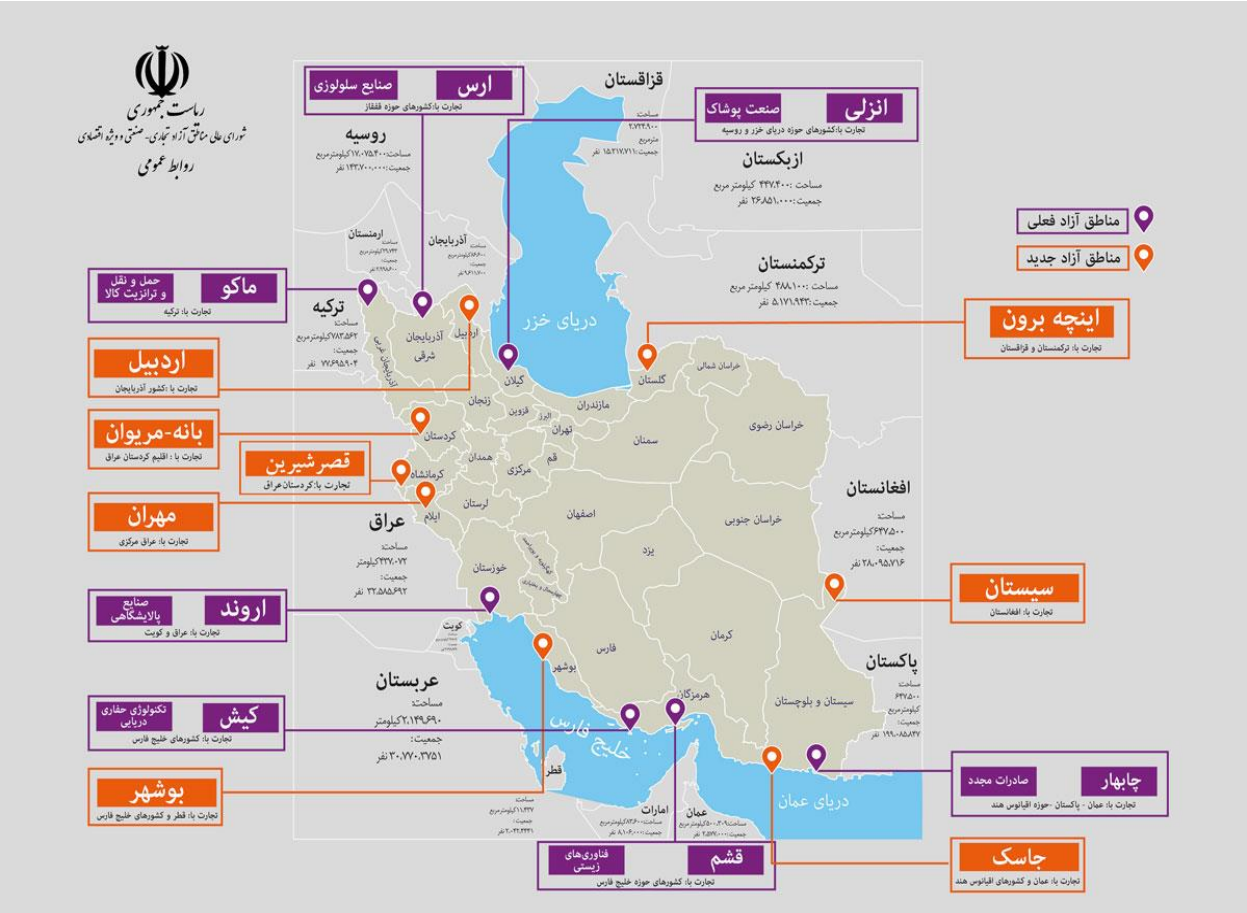

شکل ۱۳_ مناطق آزاد فعلی و جدید

۹,۵,۲ مناطق ویژه، شهرک‌های صنعتی و مناطق کمتر توسعه‌یافته

طبق ماده ۳۱ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور (اصلاحیه ماده ۱۳۲ قانون مالیات‌های مستقیم) (مصوب اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۴)، «درآمد ابرازی ناشی از فعالیت‌های تولیدی و معدنی اشخاص حقوقی غیردولتی در واحدهای تولیدی یا معدنی که از تاریخ اجرای این ماده از طرف وزارتخانه‌های ذی‌ربط برای آنها پروانه بهره‌برداری صادر یا قرارداد استخراج و فروش منعقد می‌شود و همچنین درآمدهای خدماتی بیمارستان‌ها، هتل‌ها و مراکز اقامتی گردشگری اشخاص یادشده که از تاریخ مذکور از طرف مراجع قانونی ذی‌ربط برای آنها پروانه بهره‌برداری یا مجوز صادر می‌شود، از تاریخ شروع بهره‌برداری یا استخراج یا فعالیت به مدت پنج سال و در مناطق کمتر توسعه‌یافته به مدت ده سال با نرخ صفر مشمول مالیات می‌باشد.» همچنین در آیین‌نامه اجرایی این ماده (مصوب اسفندماه ۱۳۹۴) آمده است که «واحدهای تولیدی و معدنی مستقر در مناطق ویژه اقتصادی یا شهرک‌های صنعتی به‌استثنای واحدهای تولیدی و معدنی مستقر در مناطق ویژه اقتصادی یا شهرک‌های صنعتی مستقر در شعاع یک‌صد و بیست کیلومتری مرکز استان تهران (با رعایت تبصره (۳)) مشمول نرخ صفر مالیاتی موضوع این ماده می‌باشند و دوره برخورداری محاسبه مالیات با نرخ صفر برای واحدهای مذکور به مدت هفت سال و در صورت استقرار شهرک‌های صنعتی یا مناطق ویژه اقتصادی در مناطق کمتر توسعه‌یافته به مدت سیزده سال خواهدبود.»

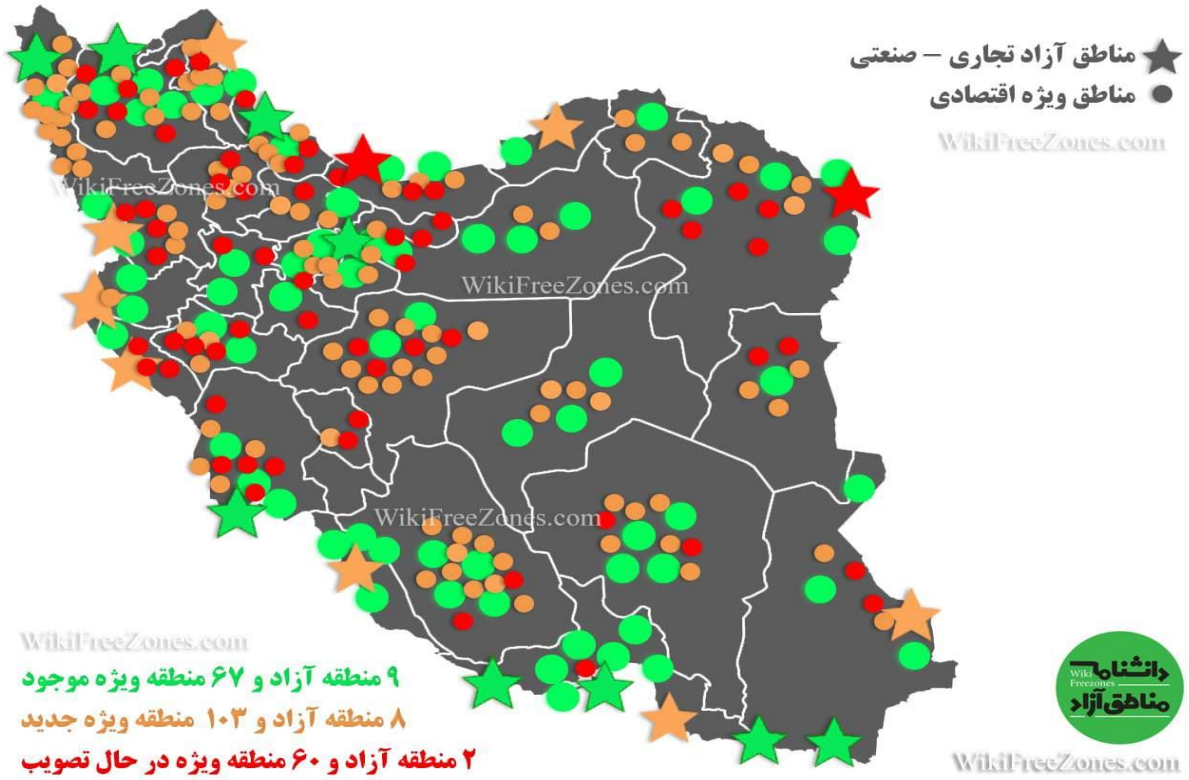

شکل۱۴ _ مناطق آزاد و ویژه موجود،جدید و درحال تصویب

۹,۵,۳ تفاوت مناطق آزاد و ویژه

بسیاری از افراد مناطق آزاد و ویژه را یکی می‌دانند درحالی‌که این دو، تفاوت ماهوی دارند البته در یک سری مؤلفه‌ها مشترک هستند به‌عنوان نمونه هر دوی این مناطق خارج از قلمرو گمرکی کشور هستند، مقررات کار و اشتغال نیروی انسانی در هر دو یکسان است، هر دو منطقه از معافیت مالیات بر ارزش افزوده برخوردارند و شباهت عمده دیگر از حیث امتیازات و معافیت‌های گمرکی، جهت واردات مواد اولیه، قطعات، ماشین‌آلات خط تولید و سایر موارد مصرفی واحدهای تولیدی و خدماتی مستقر در این دو منطقه است اما تفاوت‌های عمده نیز دارند که از بین آن‌ها می‌توان به تفاوت در میزان معافیت (که در متن گزارش اشاره شد)، امتیاز خرده‌فروشی (مجاز در مناطق آزاد و ممنوع در مناطق ویژه) و نحوه اداره منطقه اشاره کرد که مناطق ویژه غالباً توسط بخش‌های تخصصی شامل شرکت‌های خصوصی، نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌ها یا سازمان‌های دولتی تخصصی اداره می‌شوند اما مناطق آزاد از قوانین شرکت‌های دولتی مستثنی هستند و اعضای هیئت‌مدیره و مدیرعامل سازمان آن توسط شخص رئیس‌جمهور و هیئت وزیران تعیین می‌شود. این نکته نیز حائز اهمیت است که مناطق ویژه اقتصادی غالباً برای فعالیت‌های معین تشکیل می‌گردند مانند منطقه ویژه انرژی پارس، منطقه ویژه ماهشهر و منطقه ویژه شهید رجایی که به ترتیب در حوزه‌های انرژی، پتروشیمی و بندرها و دریانوردی فعالیت می‌کنند. البته از سال ۱۳۸۹ به بعد بسیاری از مناطق ویژه حوزه فعالیت عام (تجاری - صنعتی) دارند و متأسفانه حوزه تخصصی برای آن‌ها تعریف نشده است. لازم به ذکر است مناطق ویژه از حیث کارکردی مانند شهرک‌های صنعتی هستند.

۹,۵,۴ تفاوت ماهوی مناطق آزاد و ویژه

به‌طورکلی ماهیت این مناطق را می‌توان از اهداف تعریف‌شده برای این مناطق در قانون جستجو کرد. در ماده اول «قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی» اهداف مناطق آزاد عبارت‌اند از: تسریع در انجام امور زیربنایی، عمران و آبادانی، رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری، افزایش درآمد عمومی، ایجاد اشتغال سالم و مولد، تنظیم بازار کار و کالا، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه‌ای، تولید و صادرات.

همچنین در ماده اول «قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی» نیز اهداف مناطق ویژه عبارت‌اند از پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی، برقراری ارتباط تجاری بین‌المللی، تحرک در اقتصاد منطقه‌ای، تولید و پردازش کالا، انتقال فناوری، صادرات غیرنفتی، ایجاد اشتغال مولد، جلب و تشویق سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، صادرات مجدد، ترانزیت (عبور خارجی) و ترانشیپ (انتقال کالا).

۹،۵،۵ مناطق کم‌برخوردار از اشتغال

طبق بند پ تبصره ۴ ماده ۳۲ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه (مصوب اسفند ۱۳۹۵)، «به‌منظور تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی کشور، اقدامات زیر توسط دولت انجام می‌شود: شهرستان‌هایی که نرخ بیکاری آنها بالاتر از میانگین نرخ بیکاری کشور است به‌عنوان مناطق غیربرخوردار از اشتغال تعریف می‌شوند. این مناطق با پیشنهاد سازمان برنامه و بودجه کشور و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و تصویب هیئت‌وزیران در سال اول و نیز ششم هر دهه تعیین می‌شود. دولت موظف است معافیت مالیاتی واحدهای صنعتی، معدنی و خدماتی در مناطق غیربرخوردار از اشتغال را به میزان معافیت‌های منظور شده در مناطق آزاد تجاری - صنعتی اعمال کند. توسعه واحد و نیز تولید کالای جدید در این واحدها به میزان سهم خود مشمول این حکم می‌باشند.»

این مصوبه به این معنی است که معافیت مالیاتی این مناطق مانند مناطق آزاد، بیست‌ساله خواهد بود ولی به دلیل اینکه هنوز منطقه‌ای با این موضوع در تصویب‌نامه‌های هیئت وزیران منتشر نشده است، امکان بررسی این نوع معافیت وجود ندارد.

۹,۶ مشوق‌های سرمایه‌گذاری

طبق بند ث ماده ۱۳۲ اصلاحی قانون مالیات‌های مستقیم موضوع ماده ۳۱ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور (مصوبه اسفند ۱۳۹۴)، «به‌منظور تشویق و افزایش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در واحدهای موضوع این ماده علاوه بر دوره حمایت از طریق مالیات با نرخ صفر حسب مورد، سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه‌یافته و سایر مناطق به شرح زیر مورد حمایت قرار می‌گیرد: در مناطق کمتر توسعه‌یافته، مالیات سال‌های بعد از دوره محاسبه مالیات با نرخ صفر مذکور در صدر این ماده تا زمانی که جمع درآمد مشمول مالیات واحد به دو برابر سرمایه ثبت و پرداخت‌شده برسد، با نرخ صفر محاسبه می‌شود و بعدازآن، مالیات متعلقه با نرخ‌های مقرر در ماده (۱۰۵) این قانون و تبصره‌های آن محاسبه و دریافت می‌شود. در سایر مناطق، معادل سرمایه‌گذاری اقتصادی انجام‌شده، پنجاه‌درصد مالیاتِ سال‌های بعد از دوره محاسبه مالیات با نرخ صفر تا زمانی که جمع درآمدِ مشمول مالیاتِ واحد حداکثر به میزان سرمایه ثبت و پرداخت‌شده برسد با نرخ صفر محاسبه می‌شود.»

این مشوق سبب می‌شود سرمایه‌گذار با طیب خاطر بیشتری اقدام به سرمایه‌گذاری در مناطق ایران کند.

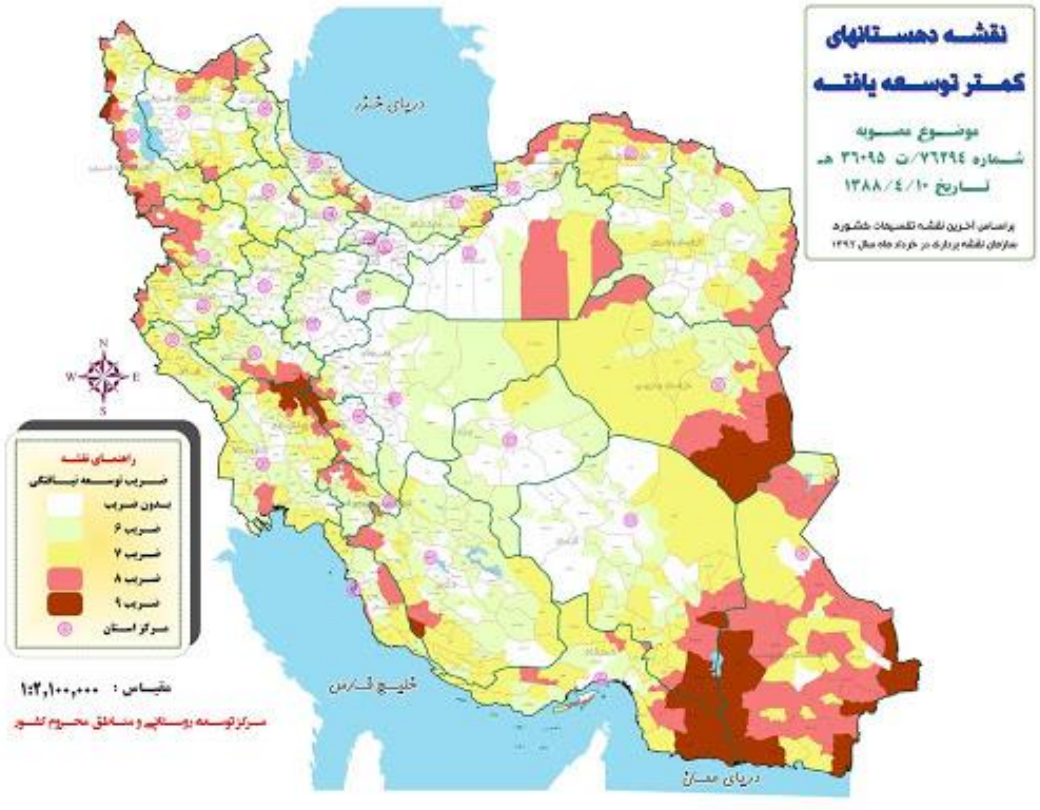

شکل ۱۵ _ نقشه دهستان‌های کمتر توسعه‌یافته(محروم)

۹,۷ بررسی صورت مالی شرکت‌ها (کدال خوانی) و نحوه انجام کار در این گزارش

با مراجعه به سایت codal.ir و جستجوی نماد موردنظر و دریافت یادداشت‌های مالی از صورت‌های مالی منتهی به سال مالی موردنظر و بررسی آن می‌توان به اطلاعاتی دست‌یافت. قالب صورت مالی یک شرکت (یا یک واحد پتروشیمی با اتمام معافیت‌های منطقه‌ای) در شکل ۱۷ نشان داده شده است که در آن در دو سال متوالی داده‌هایی درج شده است که موارد مهم آن در ادامه توضیح داده خواهد شد:

صورت سود و زیان

سال مالی منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۹۸

	یادداشت	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷
		میلیون ریال	میلیون ریال
عملیات در حال تداوم:			
درآمدهای عملیاتی	۴	۱۰,۰۹۸,۹۳۵	۶,۳۷۲,۷۴۳
بهای تمام شده درآمدهای عملیاتی	۵	(۷,۳۳۹,۲۸۲)	(۴,۹۲۹,۸۹۳)
سود ناخالص		۲,۷۵۹,۶۵۳	۱,۴۴۲,۸۵۰
هزینه های فروش ، اداری و عمومی	۶	(۳۱۶,۴۴۱)	(۲۹۳,۸۴۸)
سایر درآمدها	۷	۱۷۸,۸۶۸	۵۸,۲۸۶
سایر هزینه ها	۸	(۱۸۴,۲۳۶)	(۶۳,۷۲۷)
سود عملیاتی		۲,۴۳۷,۸۴۴	۱,۱۴۳,۵۶۱
هزینه های مالی	۹	(۱۵,۱۸۰)	(۹,۳۰۶)
سایر درآمدها و هزینه های غیرعملیاتی	۱۰	۴۶,۸۵۱	۴۱,۸۷۰
سود عملیاتی		۲,۴۶۹,۵۱۵	۱,۱۷۶,۱۲۵
هزینه مالیات بر درآمد:			
سال جاری	۲۶	(۱۷۷,۹۰۵)	(۵۴,۳۳۳)
سود خالص		۲,۲۹۱,۶۱۰	۱,۱۲۱,۷۹۲

شکل ۱۶_تصویر صورت سود و زیان یک شرکت در یادداشت مالی برای آشنایی با روند محاسبات حاشیه سود و بررسی وضعیت موجود آن

الف) منظور از درآمدهای عملیاتی این است که چه مقدار کالا با چه قیمتی به فروش رفته است.

ب) بهای تمام‌شده درآمد عملیاتی به این معنی است که برای تولید محصولات چه هزینه‌های عملیاتی صورت گرفته است، مانند مواد اولیه مستقیم، دستمزد مستقیم و...

ج) سود ناخالص تفاضل درآمدهای عملیاتی و بها تمام‌شده است.

سود ناخالص بعد از اضافه کردن درآمدها یا کسر هزینه‌هایی مانند هزینه‌های حمل‌ونقل، هزینه‌های اداری، هزینه‌های فروش به سود عملیاتی و بعد از اضافه یا کم کردن درآمدها یا هزینه‌های مالی مانند سود (زیان) حاصل از تفاوت نرخ تسخیر ارز و ... به سود عملیاتی قبل از مالیات تبدیل می‌شود.

برای اطلاع بیشتر از هر مورد باید به شماره یادداشت مربوطه مراجعه کرد.

در صورت‌های مالی هر شرکت، مالیاتی که شرکت در سال جاری برعهده خود می‌بیند (متناسب با درآمد مشمول مالیات ابرازی خود و نرخ مالیات مورد قبول خود) ، به‌صورت مالیات ابرازی لحاظ می‌شود که بعدازآن، این اظهارنامه، موردبررسی سازمان امور مالیاتی قرار گرفته و در صورت تفاوت بین مالیات ابرازی (توسط شرکت) و مالیات تشخیصی (توسط سازمان امور مالیاتی) ، مسئله وارد شورای حل اختلاف شده و به یک مالیات قطعی می‌رسد که شرکت ملزم به پرداخت آن است. همه این موارد در یادداشت مربوط به مالیات هر شرکت آمده است؛ بنابراین با نگاه اولیه به‌صورت مالی هر شرکت، موارد سود شرکت قبل از پرداخت مالیات، مالیات پرداختی و سود خالص بعد از پرداخت مالیات مشخص می‌شود. با مراجعه به یادداشت مربوط به درآمد عملیاتی می‌توان به درصد وزنی صادرات نیز رسید که در ادامه تصویر مربوط به این یادداشت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یادداشتهای توضیحی صورت های مالی
سال مالی منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۹۸

۴- درامدهای عملیاتی

	سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۷	
	مقدار	مبلغ	مقدار	مبلغ
		میلیون ریال		میلیون ریال
فروش خالص:				
داخلی:				
pvc گرید ۶۵	۵۵,۹۷۲	۵,۰۳۳,۸۵۷	۶۰,۶۴۸	۳,۵۱۵,۹۴۵
off- pvc	۲,۷۷۸	۲۴۷,۸۶۷	۱,۴۰۴	۷۸,۶۳۹
vcm	۹۷۶	۷۵,۱۸۸	-	-
	۵۹,۷۲۶	۵,۳۵۶,۹۱۲	۶۲,۰۵۲	۳,۵۹۴,۵۸۴
صادراتی:				
pvc گرید ۶۵	۵۵,۲۸۳	۴,۷۴۲,۰۲۳	۴۸,۸۲۶	۲,۷۷۸,۱۵۹
	۵۵,۲۸۳	۴,۷۴۲,۰۲۳	۴۸,۸۲۶	۲,۷۷۸,۱۵۹
فروش خالص	۱۱۵,۰۰۹	۱۰,۰۹۸,۹۳۵	۱۱۰,۸۷۸	۶,۳۷۲,۷۴۳

۴-۱- کلیه فروشهای داخلی شرکت از طریق شرکت بورس کالای ایران و بر اساس نرخ پایه ی بورس کالا ی ایران و درصد رقابت و نرخ فروش محصولات صادراتی بر مبنای قیمتهای جهانی و بر اساس نرخ فوب خلیج فارس به استناد از مجلات بین المللی آی سیس با لحاظ شرایط منطقه ای پس از توافق و تائید مدیریت شرکت اعمال می گردد.

۴-۲- کلیه وجوه ارزی حاصل از فروش های صادراتی شرکت، طبق قرارداد فی مابین جهت تسریع در مبادلات ارزی و به جهت اعمال محدودیت های مقررات بین المللی نزد صرافی های مجاز بانکی واریز می گردد و مانده ارزی در موجودی نقد در حسابها منظور می گردد.

شکل ۱۷_تصویر یادداشت مربوط به درآمد عملیاتی برای توضیح روند تحصیل درصد وزن صادراتی

از تقسیم میزان صادرات این واحد بر کل مقدار فروشِ خالصِ شرکت، می‌توان دریافت که این شرکت در سال ۱۳۹۷ ، ۴۴ درصد محصولات خود را صادر کرده است.

همچنین از تقسیم سود خالص (در انتهای صورت مالی فوق (شکل ۱۸)) بر درآمد عملیاتی، حاشیه سود به دست می‌آید. در مورد مثال فوق، در سال ۱۳۹۷ از تقسیم ۱۱۲ میلیارد سود خالص بر ۶۳۷ میلیارد درآمد عملیاتی (یا به‌عبارت‌دیگر فروش شرکت) ، حاشیه سود، ۱۷,۶ درصد به دست می‌آید.

در سناریوهای لغو معافیت، ابتدا به یادداشت مربوط به مالیات هر شرکت مراجعه کرده و از تقسیم مالیات ابرازی بر سودِ مشمولِ مالیاتِ ابرازی، نرخ مالیات ابرازی مربوطه به دست می‌آید. سپس با اعمال این نرخ بر سود عملیاتی قبل از مالیات، میزان مالیات در حالت لغو معافیت صادراتی به دست می‌آید. از تقسیم سود خالص (با لحاظ کردن مالیات جدید شرکت) بر درآمد عملیاتی شرکت، حاشیه سود جدید شرکت به دست می‌آید. به طور مثال در شکل ۱۹ می‌توان به نرخ مالیات ابرازی این شرکت در سال ۱۳۹۷ رسید.

یادداشتهای توضیحی صورت های مالی

سال مالی منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۹۸

۲۶- مالیات پرداختنی

(مبالغ به میلیون ریال)

سال مالی	سود (زیان) ابرازی	درآمد مشمول مالیات ابرازی	مالیات						
			سال ۱۳۹۸					سال ۱۳۹۷	
			ابرازی	تشخیصی	قطعی	پرداختی	مانده پرداختنی	مالیات پرداختنی	
۱۳۹۵	۱۹۰,۲۴۷	۳۲,۷۴۳		۸,۱۸۶	۸,۱۸۶	۵,۲۰۰	-	-	طرح در هیات
۱۳۹۶	۲۰۱,۰۳۹	-	-	۶,۹۵۸	۶,۹۵۸	۶,۹۵۸	-	-	رسیدگی شده
۱۳۹۷	۱,۱۲۱,۷۹۳	۴۱۳,۴۹۳	۵۷,۳۱۹	۴۴,۳۴۳	۴۴,۳۴۳	۴۴,۳۴۳	-	۵۴,۳۳۳	رسیدگی شده
۱۳۹۸	۲,۲۹۱,۶۱۰	۵۰۶,۷۴۹	-	-	-	-	۱۷۷,۹۰۵	-	رسیدگی نشده
							۱۷۷,۹۰۵	۵۴,۳۳۳	
							۱۷۷,۹۰۵	۵۴,۳۳۳	

۲۶-۱- مالیات بر درآمد شرکت برای کلیه سالهای قبل از۱۳۹۸ بجز سال ۱۳۹۵قطعی و تا تاریخ تهیه صورتهای مالی تسویه شده است.

۲۶-۲- برگ تشخیص مالیات عملکرد سال ۱۳۹۵ به مبلغ ۸,۱۸۶ میلیون ریال صادر شده که مبلغ ۵,۲۰۰ میلیون ریال آن پرداخت و شرکت نسبت به الباقی آن بدلیل عدم احتساب معافیت فروش کالاهای پذیرفته در بورس ، اعتراض نموده است که در هیات موضوع ماده ۲۵۱ در دست بررسی می باشد.در این خصوص شرکت برای مبلغ مورد اعتراض ضمانت نامه بانکی بمبلغ ۳,۶۹۴ میلیون ریال به امور مالیاتی تسلیم نموده است.

۲۶-۳- مالیات عملکرد سال ۱۳۹۸ با توجه به سود ابرازی پس از کسر معافیت ها فروش صادراتی - سود بانکی ، برخورداری از معافیت های موضوع ماده ۱۴۳ وتبصره ۷ ماه ۱۰۵ ق . م .م در نظر گرفته شده است.

شکل۱۸ _تصویر یادداشت مربوط به مالیات یک شرکت برای توضیح روند محاسبات نرخ مالیات ابرازی

همان‌طور که در شکل فوق مشخص است این شرکت در سال مالی منتهی به اسفند ۱۳۹۷ حدود ۱۱۲ میلیارد تومان سود را ابراز نموده که از این مقدار فقط ۴۱ میلیارد مربوط به سود مشمول مالیات است یا به عبارتی سود حاصل از فروش به داخل است. از این مقدار شرکت حدود ۵,۷ میلیارد تومان مالیات پرداخت کرده است که با یک حساب سرانگشتی از تقسیم مالیات ابرازی بر درآمد مشمول مالیات ابرازی می‌توان فهمید که این شرکت با نرخ ۱۳,۹ درصدی مالیات پرداخت کرده است. پژوهشگر این نرخ را بر نرخ مالیاتی توضیح داده‌شده در سرفصل‌های معافیت ترجیح داده و از این نرخ به‌عنوان یک نرخ قابل‌قبول برای سناریوهای لغو معافیت استفاده کرده است. در این مورد، میزان مالیاتی که این شرکت بعد از لغو معافیت صادراتی باید بپردازد از ضرب این نرخ در سود عملیاتی قبل از مالیات، مالیات ۱۶,۳ میلیاردی به دست می‌آید. از کسر این مقدار از سود قبل از مالیات، سود خالص سناریو لغو معافیت به دست می‌آید که سود خالص این شرکت در سال ۱۳۹۷ برابر ۱۰۱,۳ میلیارد تومان خواهد بود و حاشیه سود در این حالت از تقسیم سود خالص بر درآمد عملیاتی برابر ۱۵,۹ درصد خواهد بود. یعنی با لغو معافیت‌های صادراتی برای این مورد میزان ۱۱,۳ میلیارد از سود و میزان ۱,۷ درصد از حاشیه سود کاسته شده است. قابل‌توجه است که هرچه درصد فروش به داخل کمتر باشد میزان کسر از حاشیه سود بیشتر خواهد بود و این کار سبب نزدیک شدن جذابیت فروش به داخل و فروش به خارج خواهد شد.

اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران